

Institutionen för tematisk utbildning och forskning - ITUF
Campus Norrköping

Uppfostran till medborgare i en total institution

**En etnografisk studie om regelsystem på en
institution för vård av unga.**

Maria Johansson

Magisteruppsats från Grundskolläraryrket år 2003

LINKÖPINGS UNIVERSITET

	Institution, Avdelning	Datum 2003-12-30
	Department, Division	
	Institutionen för tematisk utbildning och forskning	
	Grundskolläraryrket	

Språk
Language

Svenska/Swedish
 Engelska/English

_____

Rapporttyp
Report category

Licentiatavhandling
 Examensarbete
 AB-uppsats
 C-uppsats
 D-uppsats
 Övrig rapport

_____

_____

ISRN LIU-ITUF/GRU-D--03/42--SE

_____

ISSN

_____

Serietitel och serienummer
Title of series, numbering

_____

Handledare
Maria Sundkvist

URL för elektronisk version

<http://www.ep.liu.se/exjobb/ituf/>

Titel
Uppfostran till medborgare i en total institution
En etnografisk studie om regelsystem på en institution för vård av unga

Title
Upbringing to citizen in a total institution
A ethnographic study of rules on a institution for care of young people

Författare
Maria Johansson

Sammanfattning

Uppsatsen handlar om regelsystem i en institution för vård av unga. Syftet med uppsatsen är att ge en ökad förståelse för och få kunskap om behandling samt skolverksamhet på en institution för ungdomar med fokus på regelsystem, regelöverträdelser och personalens bemötande av dessa. Uppsatsen är etnografisk och resultatet bygger på en två veckor lång observationsperiod på en institution för vård av unga. Teorin bygger på Goffmans bok *Totala institutioner- fyra essäer om anstaltslivets sociala villkor*. Goffman menar att en total institution kännetecknas av inneslutande tendenser, dessa har jag försökt applicera på resultatet. I resultatet visas till exempel att institutionen Skogbys regelsystem är centrala i verksamheten och att regelöverträdelserna beivras med hjälp av utebliven belöning.

Nyckelord
totala institutioner, institutioner, behandlingsverksamhet, särskilda ungdomshem, regelsystem, ungdomar.

Keywords

DEFINITIONER	6
1. INLEDNING	7
2. SYFTE OCH FRÅGESTRÄLLNINGAR	9
3. DISPOSITION	10
4. HISTORISK TILLBAKABLICK	11
4.1 BARNET SOM FALLER UTANFÖR DEN RÅDANDE SAMHÄLLSSTRUKTUREN	11
4.2 1902 ÅRS BARNAVÅRDSLÄG.....	12
4.3 STATEN ÅTERTAR ANSVARET	13
4.4 SiS ÖVERTAR ANSVARET.....	14
5. TIDIGARE FORSKNING	15
6. TEORI	20
7. METOD	22
7.1 MATERIALET	22
7.2 URVAL OCH AVGRÄNSNINGAR	23
7.3 VALIDITET.....	24
7.4 DELTAGANDE SOM OBSERVATÖR	24
7.4.1 <i>Sociala och informativa förutsättningar för samspelet</i>	26
7.4.1.1 Spottloskan i tekoppen	27
8. FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR UNGDOMSVÅRDSINSTITUTION INOM SIS	30
8.1 BEHANDLINGSVERKSAMHETEN	30
8.2 SKOLVERKSAMHETEN	30
9. SKOGSBY	32
9.1 ÖVERGRIPANDE BESKRIVNING AV SKOGSBY	32
9.2 SKOLANS VERKSAMHET PÅ SKOGSBY.....	33
9.2.1 <i>Den första tiden i verksamheten</i>	33
9.2.2 <i>Kunskapsinriktning och organisation i klassrummet</i>	34

9.3 SAMMANFATTNING	35
10. REGLER.....	36
10.1 REGLER I BEHANDLINGSVERKSAMHETEN PÅ SKOGSBY	36
10.1.1 Skriftliga regler	36
10.1.1.2 Gemensamma skriftliga regler, ”Gruppkontrakt”	36
10.1.1.3 Skogsby's belöningsystem- ”teckenekonomi”	38
10.1.2 Individuella regler.....	39
10.1.3 Muntliga regler	39
10.1.4 Sammanfattning.....	40
10.2 REGLER I SKOLVERKSAMHETEN PÅ SKOGSBY	40
10.2.1 Skriftliga regler, ”Rapportbladet”	40
10.2.2 Muntliga regler	41
10.2.2.1 Grundläggande regler som syftar till ett bra lärandeklimat.....	41
10.2.2.2 Var får eleverna vistas utanför skolan?	41
10.2.3 Sammanfattning.....	42
10.2.3 VARFÖR FINNS DET REGLER PÅ INSTITUTIONER?	43
10.2.3.1 Tillåtna och förbjudna platser.....	44
10.2.3.2 Integritet.....	46
11. REGELÖVERTRÄDELSER OCH BESTRAFFNINGSMETODER.....	47
11.1 REGELÖVERTRÄDELSER PÅ SKOGSBY	47
11.2 BEMÖTANDE AV REGELÖVERTRÄDELSER PÅ SKOGSBY	48
11.2.1 Förebyggande åtgärder.....	48
11.2.2 Samtal, reducerad veckopeng och inställda aktiviteter	49
11.3 VARFÖR FÖREKOMMER DET REGELÖVERTRÄDELSER PÅ INSTITUTIONER?	49
11.4 INSTITUTIONERS BEMÖTANDE AV REGELÖVERTRÄDELSER	50
12. PARRELATIONER.....	52
12.1 SAMMANFATTNING	55
13. DISKUSSION	56
13.1 FORTSATT FORSKNING.....	58

14. KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	59
14.1 KÄLLOR.....	59
14.2 LITTERATUR.....	59

Definitioner

Elev, benämns de inskrivna individerna när texten berör institutionen, Skogsby.

Informanter, personer som ingår i observationsstudien, det vill säga personal och elever på behandlingsavdelning och skola.

Institution, benämning på en verksamhet vilken har ett system av regler som styr verksamheten och den inskrivnes befogenheter.

Skogsby, fingerat namn på institution där observationen genomfördes.

Ungdomar, benämns de inskrivna personerna på institution för vård av unga, när uppsatsen inte beskriver en specifik institution.

1. Inledning

På Skogsby börjar klockan närma sig 22.00 på kvällen. Några elever sitter kvar vid köksbordet efter kvällsfikat och några kommer gående från tvrummet. Personalen säger åt dem - Snart är det läggdags! Några av eleverna pratar högljutt andra går lunkande ut till hallen. Ytterdörren öppnas och eleverna går ut. Dörren öppnas igen och det går att höra genom den öppna dörren att det är rökning som pågår. –Hjälper du mig att tända? –Har du en cigg? Fem över tio öppnas ytterdörren och samtliga elever kommer in. Några springer omkring andra söker kontakt med personalen som har samlats i hallen. Personalen ger respons på dagen och påminner om morgondagens aktiviteter. Eleverna säger godnatt till personalen och godnattkramar utbyts.

Denna situation utspelar sig i den verksamhet vilket denna uppsats behandlar, på en institution för vård av barn och unga.

När ungdomar utvecklas ofördelaktigt är det samhällets skyldighet att medverka till att vård och behandling utförs. Socialtjänstens uppdrag är att i nära samarbete med hemmet ”*sörja för att barn och ungdomar som utvecklas ogynnsamt får det skydd och stöd som de behöver och, om hänsynen till den unges motiverar det, vård och fostran utanför det egna hemmet.*”

Ungdomen kan enligt socialtjänstlagen, SoL, placeras i familjehem eller på institution. Finner socialtjänsten det nödvändigt att placera barnet utanför hemmet, utan vårdnadshavarens samtycke, kan placeringen ske enligt Lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU.¹

Årligen placeras cirka 18500 ungdomar utanför det egna hemmet. Av dessa placeras drygt 1000 ungdomar på institution inom statens institutionsstyrelse, SiS.² Om placering sker på en av SiSs institutioner har denna i uppdrag av staten och socialnämnden att ansvara för att ungdomarna får en adekvat vård och undervisning.³ Projektgruppen, *Sluten ungdomsvård*, vilket finansieras av SiS skriver i sin rapport *Behandling inom sluten ungdomsvård*, att

---

¹ Statens offentliga utredningar 1994:139.sid. 145.

² <http://www.stat-inst.se/print.asp?articleID=68>, (2003-08-27), kl:13.00

ungdomar som placeras på institution har problematisk bakgrund med kunskapsluckor och relationsproblem. Med hänsyn till detta anser projektgruppen att det är av yttersta vikt att dessa barn och ungdomar vårdas i en miljö anpassad för dem. Skolan ses som en verksamhet vilken är absolut nödvändig för att en bra behandling ska utformas, att reparera kunskapsluckor under behandlingstiden ses helt avgörande för att eleven ska lyckas senare i livet.⁴

Institutioner som uppsatsen behandlar har funnits sedan mitten av 1800- talet. Maria Sundkvist och andra historiker diskuterar frågan; Vem är institutionerna bra för? Hon anser att tiden på institutionen kan tolkas både som vård och straff.⁵ Sociologen Erving Goffman, (1922-1982), diskuterar institutionernas syfte och hur de påverkar och förändrar individen som befinner sig på dessa. Han anser att en institution kännetecknas av en strikt maktstruktur och att verksamheten och organisationen hindrar socialt umgänge med världen utanför.⁶ Enligt pedagogerna Per Gerrevall och Håkan Jenner har personalen på institutioner sanktionsmöjligheter, till exempel inlåsning och upphävning av permission. Sanktionsmöjligheter har betydelse för den pedagogiska verksamheten och inverkar på relationen mellan personal och elev.⁷

Uppsatsen kommer att koncentreras på en institutions sanktionsmöjligheter, regelsystem och eventuella regelöverträdelser samt institutionens bemötande av dessa. För att exemplifiera detta beskrivs ett tema, parrelationer, ingående i analysen.

---

³ Bergstrand Bengt Olof,(2003), *Den nya socialtjänstlagen- med lagtexter och kommentarer avseende 2003*. sid.52-53

⁴ *Behandling inom sluten ungdomsvård*, SiS.sid.26

⁵ Sundkvist Maria,(1994), *De vanartade barnen - mötet mellan barn, föräldrar och Norrköpings barnvårdsnämnd 1903- 1925* ,där hänförd litteratur.

⁶Goffman, Erving,(1973), *Totala institutioner- fyra essäer om anstaltslivets sociala villkor*, sid.9-13.

⁷Gerrevall Per, Jenner Håkan,(2001),*Pedagogik och skola på de särskilda ungdomshemmen- en översikt*. (red) *Kommunikativ pedagogik och särskilda ungdomshem*.sid.13

2. Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att ge en ökad förståelse för behandling- och skolverksamhet i en institution för ungdomar med fokus på regelsystem, regelöverträdelser och beivrandet av eventuella regelöverträdelser. Utöver detta syftar uppsatsen till att ge kännedom om förhållningssätt och förutsättningar vilka är specifika för verksamheten. Förutsättningarna kan till exempel vara villkor som styr verksamheten och påverkar eleven i sin behandlings- och/eller inlärningsprocess. För att exemplifiera dessa behandlar den teoretiska utgångspunkten institutionens villkor och dess påverkan att förändra individen. Uppsatsen bygger på en etnografisk studie och under observationstiden framkom att regelstrukturen anses ha en central position i verksamheten. Detta resulterade i att studien fick denna fördjupning.

Utifrån detta kan följande frågeställningar ställas;

Hur aktualiseras/skapas regler?

Vilka regelsystem kan urskiljas på institutionen? Hur är dessa konstruerade? Vem är de till för, elev, personal?

Hur uppkommer eventuella regelöverträdelser och hur beivras dessa?

3. Disposition

I det nästkommande kapitel, *Historisk tillbakablick* beskrivs institutioners utveckling från 1800- talet fram till idag. I det följande kapitlet, *Tidigare forskning* presenteras historiska och samtida forskningsstudier vilka är av central betydelse för studien.

I *Teorikapitlet* beskrivs det faktum att samhället skapar institutioner där avvikande individer ska placeras och socialiseras in i en miljö med speciella villkor och regelsystem som inte existerar utanför institutionen. Goffmans teori om totala institutioner ligger till grund för uppsatsens teori. *Metodkapitlet* inleds med en beskrivning av materialet och tillvägagångssättet i bearbetningen av detta. Därefter ges en beskrivning av etnografisk metod och rollen som deltagande observatör. Kapitlet belyser även hur den sociala kontexten kan påverka samspelet mellan mig som observatör och de medlemmar som befinner sig i den miljö som ska studeras.

Kapitlet *Förutsättningar för institutionsvård*, syftar till att ge kunskap om de förutsättningar som institutioner inom SiS har samt deras mål och riktlinjer för verksamheten. Efter detta följer kapitlet *Skogsby* som inleds med en kort presentation av institutionen som helhet. Därefter följer en redogörelse av skolverksamheten.

I kapitlet *Regler*, presenteras de regler som jag som observatör har kunnat urskilja på Skogsby. Efter presentationen analyseras regelsystem utifrån frågeställningen; Varför finns det regler på institutioner?

Kapitlet *Regelöverträdelser och Bestraffningsmetoder*, inleds med en presentation av de regelöverträdelser samt hur dessa beivras på Skogsby. Efter presentationen följer en analys om regelöverträdelser på institutioner och om institutioners bemötande av regelöverträdelser.

I kapitlet *Parrelationer* exemplifieras en regelöverträdelse, parrelationer.

I kapitlet *Diskussion* knyts frågeställningar, teori och syfte samman med resultatet. Diskussionen avslutas med tankar och funderingar kring fortsatt forskning.

4. Historisk tillbakablick

4.1 Barnet som faller utanför den rådande samhällsstrukturen

I och med 1800- talets industrialisering startade en process vilken under decennier skulle förändra samhället. Utvecklingen av industrin och urbaniseringen bidrog till att en arbetarklass växte fram. Deras barn blev synliga och sågs på gator och torg; kringdrivande, tiggande och i många fall kriminella. Den pågående samhällsutveckling var oroväckande och barnen sågs som ett hot mot den rådande samhällsstrukturen. Utvecklingen startade en diskussion om vem som skulle fostra dessa barn.⁸

En friherre vid namn Gyllenkrook ansåg sig ha misslyckats med sina egna söners fostran och för att hjälpa andra föräldrar i hans situation startade han år 1840 räddningsinstitutet Råby. Institutionen var den första i Sverige som endast tog emot vanartade barn⁹ till skillnad mot tidigare institutioner. Råby finansierades genom en stiftelse vilken bildades 1838 samt genom gåvor från adeln och de intagnas egen produktion av exempelvis korgar och kardor.¹⁰ I 1848 års folkskolestadga reglerades det att föräldrar vilka inte skötte barnets skolgång skulle varnas av prästen. Om varningen inte gav resultat var det möjligt för kyrkorådet att utfärda ännu en varning till föräldrarna. Om detta inte beaktades kunde barnet tas ifrån föräldrarna och placeras utanför hemmet. I den reviderade stadgan 1897 blev det möjligt för skolrådet att skilja barnet ifrån sina föräldrar om föräldrarna hade ett skadligt inflytande på sitt barn. Dessa barn betraktades som barn till försumliga föräldrar. Stadgan gav utöver detta också en möjlighet att skilja svårt vanartade barn från sina hem. Det nära sambandet mellan folkskolan och de kommande barnavårdsnämnderna var tydliga. Detta framgår även i lokala reglementen för folkskolan. Till exempel gavs lärarna i Alby socken rätten att straffa barn i tre steg;

---

⁸Lundström Tommy,(1993), *Tvångsomhändertagande av barn- en studie av lagar, professionerna och praktiken under 1900- talet*.sid.47

⁹Definitionen av vanartiga barn var; barn som var kriminella, stal, tiggde eller vandaliserade. Se Sundkvist,(1994), sid.39

¹⁰Allmänna barnhuset, (1992), *Från tukthus till behandlingshem ett mörkt eller ljus kapitel i socialsverige?*,sid.16-22

förmaning och varning, kroppslig bestraffning och sist avskiljning. Folkskolestadgan hade därmed givit kyrko- och skolråd rätten att skilja barn från sina föräldrar.¹¹

4.2 1902 års barnavårdslag

Det första räddningshemmet med landstinget som huvudman startades år 1864. Landsting och kommun började därefter ta ett allt större ansvar för institutionerna runt om i Sverige.¹² Detta kom att påverkas ytterligare av den motion vilken skrevs av folkskolläraren Fridtjuv Berg år 1896. Motionen innehöll en motivering till varför Sverige genom en lagstiftning borde skapa särskilda institutioner för unga förbrytare. Berg ansåg att den dåvarande samhällsutvecklingen med ökad kriminalitet riskerade att ge människan en lägre moral. Motionen fick gensvar och kommittéer tillsattes för att utreda moralproblemet. En av kommittéerna kom fram till att antalet sedligt försummade barn och vanartade barn hade ökat och att det fanns en risk att dessa barn hade en negativ inverkan på andra barn.¹³ Resultatet av kommittéernas arbete blev *Lagen angående uppfostran åt vanartade och sedligt avseende försummade barn*, 1902 års barnavårdslag och förändringar i den dåvarande straffmyndighetsåldern. Majoriteten av kommittén ville skapa en ny kommunal nämnd, barnavårdsnämnden, medan andra, en av dem var Berg, ville att det redan befintliga skolrådet skulle ges ansvar för den nya lagen. De kommuner vilka inte ansåg sig behöva en särskild nämnd kunde låta skolrådet verkställa lagen. I de flesta kommuner bidrog detta till att det var samma personer som satt i skolråd och i barnavårdsnämnd. Detta bidrog till att folkskolan även i fortsättningen kom att ha ett stort inflytande.¹⁴

De barn vilka anmäldes till barnavårdsnämnden var med några få undantag arbetarklassens barn och de bedömdes av stadens ekonomiska elit som kom att sitta i skolrådet och så småningom i barnavårdsnämnden när den inrättades. I mötet mellan de två klassgrupperna hade den ekonomiska eliten makten och kontrollen. Enligt den brittiska forskaren Stephen Humphries var lagstiftningar av detta slag ett redskap för att kontrollera en grupp av människor, i detta fall arbetarklassens barn.¹⁵

---

¹¹Sundkvist, (1994),sid.39-41

¹²Allmänna barnhuset, (1992), sid.22

¹³Sundkvist, (1994),sid.39

¹⁴Sundkvist, (1994),sid.48-49,51,Lundström, (1993),sid.43

¹⁵ Sundkvist, (1994),sid.22

Barn vilka skildes från sina föräldrar och ansågs vanartade skulle sättas på skyddshem medan barn som ansågs sedligt försummade skulle placeras i enskilt hem eller på barnhem. Livet på institution var regelstyrkt och disciplineringen tydlig. På skyddshemmet Folåsa vittnar straffjournalen om att aga användes och att betygsättning skedde varje vecka. Om skyddslingarna skött studier och arbetet tillfredställande utgick en belöning på 20 öre. Undervisningen på institutioner skedde efter folkskolestadgans omfattning, vilket innebar 3- 4 timmar per dag. Eleverna undervisades i kristendom, svenska, räkning, historia, geografi och naturlära. På eftermiddagarna bedrevs arbete i skräddar-, skomakar- eller slöjdverkstäder.¹⁶

Enligt lagen hade barnavårdsnämnden eller skolrådet ansvar för barn till dess att de var 18 år. Barnet kunde endast återförenas med föräldrarna innan 18 år om lagens maktutövare ansåg att förhållandet hade förbättrats. Lagen trädde i kraft 1 januari 1903 och var gällande fram till 1 januari 1926 då den ersattes av *Lagen om samhällets barnavård*. I och med denna lag blev de kommunala barnavårdsnämnderna obligatoriska och folkskolan ställning försvagades.¹⁷

4.3 Staten återtar ansvaret

1936 övertogs ansvaret för skyddshemmen av staten.¹⁸ I övertagandet beslutades att verksamheten skulle omfatta en sjuårig folkskola följd av en ettårig fortsättningsskola, vilken kunde vara yrkesinriktad eller allmän. För att ge hemmen högre status i allmänhetens ögon kom skyddshemmen att heta ungdomsvårdsskolor efter 1946 års ungdomsvårdsreform. Begreppen vård och skola åsyftade att framhäva att ungdomarna skulle utbildas och vårdas inte straffas eller avskiljas från samhället. I skolan var syftet att kunskaper och färdigheter skulle utvecklas och befästas medan vården avsåg att behandla elevens specifika problematik.¹⁹ Skola har varit en viktig del i institutionsvården sedan 1800- talet men det är först nu detta förs fram genom namnet på institutioner. Redan under 1910- talet argumenterade David Lund, föreståndare för en uppfostringsanstalt, utbildad folkskollärare

---

¹⁶ Bjurman Eva- Lis, *Barnen på gatan*,(1995), sid.110-139. Sundkvist Maria,(1994),sid.200

¹⁷ Sundkvist, (1994),sid.51-52,89

¹⁸ Skyddshem, 1900-1946, hem för vanartiga barn, ersattes 1946 av ungdomsvårdsskolorna.

¹⁹Gerrevall, Jenner,(2001),sid.15

och forskare i pedagogik, för utbildningens betydelse i fostransprocessen. Lund menade att det var genom yrkesskicklighet eleverna uppfostrades till goda samhällsmedborgare. För att uppnå undervisningens syfte skapade han genom pjäser en för eleverna lärorik situation vars syfte var att utbilda självständiga individer med flit, ärlighet och rättrådighet som ideal.²⁰

4.4 SiS övertar ansvaret

I Socialtjänstreformen år 1982 ålades ansvaret för ungdomsvårdskolorna till kommun och landsting och institutionerna fick namnet särskilda ungdomshem. Efter en intensiv debatt beslutades, år 1993, att staten skulle återta ansvaret för de särskilda ungdomshemmen via en nyinrättad myndighet, statens institutionsstyrelse, SiS. De särskilda ungdomshemmen överfördes till SiS år 1994.²¹ Idag finns dryg 34 institutioner inom SiS för vård av unga med cirka 700 platser.²² På institutionerna finns två typer av avdelningar; behandlingsavdelning och akut- och utredningsavdelning. På den sistnämnda är syftet att omedelbart bryta ett destruktivt levnadsmönster och utreda vilken vård som är lämplig för den inskrivne medan behandlingsavdelningen däremot ska erbjuda den vård vilken vid utredningen anses lämplig. För att underlätta vid placering av den unge kan institutionerna ha profilerat sin verksamhet, på antingen pojkar eller flickor, adopterade ungdomar, missbruk eller en viss ålderskategori. Vård erbjuds inom SiS verksamhet till barn och ungdomar i åldern 12- 21 år. Placeringsstiden på institutionerna varierar från några veckor på en utredningsavdelning till flera år på en behandlingsavdelning.²³

---

²⁰Sandin Bengt, Sundkvist Maria,(2000),Grå är all teori, grönt är endast livets friska träd, David Lund, Hallpojkar och vetenskapen, (red) *Samhällets Linneaner- kartläggning och förståelse i samhällsvetenskapernas historia*, sid.93-117

²¹Gerrevall, Jenner,(2001), sid.5,19,20

²²www.stat-inst.se,(031002,kl.10.18)

²³Gerrevall, Jenner,(2001), sid. 5

5. Tidigare forskning

På 1800- talet skrev David Lund en forskningsstudie om de vanartiga barnen på institutionen Hall. Därefter har flera forskare bedrivit forskning i socialt arbete med fokus på institutionsvård.²⁴ Under slutet av 1900- talet när SiS övertog den kommunala verksamheten vilken berör ungdomar fastslogs att forskning om vård av unga var eftersatt i Sverige. Detta ledde till att SiS fick ett betydande ansvar inom detta forskningsfält.²⁵ Nedan presenteras historiska och samtida forskningsbidrag som haft betydelse för studien.

I boken *Samhällets Linneaner, kartläggning och förståelse i samhällsvetenskapernas historia*,(2000), har historikerna Bengt Sandin och Maria Sundkvist skrivit uppsatsen *Grå är all teori, grönt är endast livets friska träd- David Lund hallpojkar och vetenskapen*. Syftet med Sandin och Sundkvist studie var att diskutera Lunds syn på orsakerna till vanart samt att sätta in det i ett större socialpedagogiskt sammanhang. David Lund arbetade som folkskollärare på åkerbruksskolonin Hall och var vetenskapligt intresserad av vilka barnen var som befann sig på Hall. Vid sidan av sin pedagogiska roll försökte han undersöka uppväxtmiljö och sociala bakgrundsfaktorer som låg till grund för placering på institution vid sekelskiftet 1900. Lund argumenterade för ett rashygieniskt arbete och hans resultat visade att de psykiskt mindervärdiga löpte störst risk att bli vanartade. Han menade att rashygieniskt arbete skulle få betydelse för det svenska folket. Arbetet skulle motverka urartning och höja kvalitén på ”folkaterialet”. Lund ville skapa ett samhälle utan ungdomsbrottslighet och vanartade barn. Han ansåg att detta kunde ske med ett socialt, pedagogiskt och rashygieniskt förebyggande arbete.²⁶

I boken, *Det vanartade barnen - Mötet mellan barn, föräldrar och Norrköpings barnavårdsnämnd 1903-1925* analyserar Maria Sundkvist mötet mellan Norrköpings barnavårdsnämnd och de familjer vars barn blev anmälda som sedligt försummade eller

---

²⁴Se exempel Lundström Tommy,(1993), *Tvångsomhändertagande av barn- en studie av lagarna, professionerna och praktiken under 1900- talet*.

²⁵Armelius, Bengtzon, Rydelius, Sarnecki, Söderholm Carpelan,(1996), (red) *Vård av unga med sociala problem- en forskningsöversikt*sid.9

²⁶Sandin Bengt, Sundkvist Maria,(2000), sid.93-199

vanartade²⁷. Sundkvist granskar 1902 års barnavårdsdrag utifrån barnavårdsnämndens agerande i hur lagen tillämpades och utifrån det barndomsideal som rådde vid denna tidpunkt. Studien är historisk och ger en bakgrund till hur samhället har sett på avvikande och opassande beteende och dess förmåga att kategorisera barn. Den ger även en inblick i hur barnavårdsnämnden placerade dessa barn, vilka inte uppfyllde de normer som fanns vid denna tidpunkt samt aspekter som har medverkat till att samhället har institutionaliserat verksamhet som berör barn och unga. Resultatet visar att det i Norrköpings barnavårdsnämnd satt representanter för borgerligheten och att det framförallt var arbetarklassens barn som blev föremål för utredning. Nämndens funktion var både att fungera som ett hot om en påtvingad kontroll och som ett stöd för föräldrarna som inte ansåg sig klara av att uppfostra sina barn. Resultatet visar även att fler pojkar än flickor bedömdes vara vanartade.²⁸

Under 1960- talet genomförde Erving Goffman en studie på ett amerikanskt mentalsjukhus vilken resulterade i avhandlingen *Totala institutioner - fyra essäer om anstaltslivets sociala villkor*. Studien bygger på en kvalitativ forskningsmetod. Goffman har studerat verksamheten på en institution med fokus på patienternas mentala hälsa och hur personen påverkades av de förutsättningar och villkor som existerade på en institution. Goffman anser att en institution som avskärmar patienten från samhället utanför den institutionella verksamheten kan betecknas en total institution. Institutionernas inneslutande tendenser kan variera, men de utgörs av olika hinder för socialt umgänge med världen utanför. Hindren kan vara inbyggda i den fysiska miljön men kan även bestå av regler och normer vilka existerar verbalt eller skriftligt inom institutionen. Vidare kännetecknas en total institution av en maktstruktur mellan personal och inskrivna, där personalen har makten över den inskrivne. Den inskrivne kan känna sig kränkt och uppleva ett hot mot den fysiska integriteten. Goffmans studie ligger till grund för uppsatsens teori och kommer att beskrivas närmare i teoriavsnittet.²⁹

---

²⁷Den vanartade pojken stal, skolkade och tiggde medan den vanartade flickan klädde sig på ett kvinnligt sätt och vistades ute på gatan eller blivit utsatt för sexuella övergrepp. Det sedligt försummade barnet kan till exempel bo tillsammans med modern eller ha fäder som är alkoholiserade.

²⁸Sundkvist,(1994),sid.14-243.

²⁹Goffman Erving,(1973),*Totala institutioner - Fyra essäer om anstalts villkor*, sid.14-55.

I studien *Några elevers upplevelser från sin vistelse på en §12 institution*, undersöker Sylvia Ottenblad ungdomars erfarenheter och upplevelse från vistelse på en ungdomsvårdsinstitution. Ottenblad använder sig av en kvalitativ forskningsansats. Genom intervjuer med tidigare inskrivna elever och studier av deras journaler produceras ett material vilket analyseras och kategoriseras. De olika kategorierna är omvärldsuppfattning, impuls kontroll, tillit och insikt. I de olika kategorierna redogör Ottenblad för elevernas syn på skolan och behandlingsverksamhet. I Ottenblads undersökning har jag tagit fasta på elevers uttalanden. Några exempel på uttalanden är; ”*man visste aldrig vad som var gällande förutom grundreglerna*”, ”*Dom skulle varit lite hårdare*”, ”*Det är djävligt jobbigt med relationer och det tar lång tid innan man bygger upp en relation...tro inte att det bara är att skicka iväg en så där*” I resultatet kommer Ottenblad fram till att institutionsvistelse har hjälpt eleven med att till exempel utveckla tillit, stärka självförtroendet och utvidga omvärldsuppfattningen.³⁰

Rapporten *Kommunikativ pedagogik och särskilda ungdomshem* redigerad av Per Gerrevall och Håkan Jenner är ett exempel på samtida forskning i mitt område. I boken diskuteras villkor och möjligheter för en kommunikativ pedagogik, med särskilda ungdomshem som exemplifierande exempel. De kapitel jag har använt mig av är Christer Fritzells kapitel om *Skola och behandling som pedagogisk kommunikation* och Lena Fritzéns kapitel om *Det gemensamma projektet- om utredningsarbete på kommunikativa grunder*. Dessa kapitel berör reglernas inverkan och betydelse för verksamheten. Frizell diskuterar konsekvenspedagogiken och den kommunikativa ansvarsmodellen. Han menar att konsekvenspedagogiken är vanlig på särskilda ungdomshem och att den bygger på makt- och kontrollmekanismer. Parterna med makt utsätter den andra parten för de konsekvenser som förväntas leda till framgång från makthavarens perspektiv. I den kommunikativa ansvarsmodell ska eleven utveckla sina egna referensramar och anpassa sig till yttre krav genom att ta ansvar för sitt eget handlande. Fritzén skriver om pedagogikens villkor på utredningshem och exemplifierar detta med hjälp av ”*Fridegård- ett akut och utredningshem i förändring*”. Fridegård arbetar efter en kommunikativ arbetsmetod där språket blir ett ledande medel i konfliktlösning, olika argument ska vägas mot varandra innan beslut tas. I detta perspektiv ska de ständigt

---

³⁰ Ottenblad Sylvia, (940128), *Några ungdomars upplevelse från en §12- institution* .sid.1-40

återkommande samtalen mellan elever och personal ersätta den fasta struktur som regelsystemet tidigare stått för.³¹

Ytterligare ett exempel på samtida forskning är *Vård av unga med sociala problem- en forskningsöversikt*. Boken är redigerad av Bengt Åke Armelius, Sara Bengtzon, Per Anders Rydelius, Jerzy Sarnecki och Kerstin Söderholm Carpelan. Boken behandlar flera olika perspektiv vad gäller behandling av vård av unga, till exempel; kriminologiskt, psykologiskt och socialt perspektiv. Till studien har jag använt det första kapitlet, *Samhällets insatser för ungdomar* skrivet av Sture Korpi och Chistina Anderssons kapitel, *Om struliga flickor- beteende och bemötande*. Korpi ger en presentation av SiS mål, riktlinjer och verksamhet samt socialtjänstens insatser för barn och unga. Andersson behandlar bland annat relationer och identitetsutveckling utifrån ett flickperspektiv. Resultatet visar på svårigheten att finna tillfredställande behandlingsmodeller för flickor. Orsaken till detta tycks inte vara flickors motsträvighet utan den filosofi som finns bakom modeller som ursprungligen var utformade med tanke på pojkar.³²

I Gunnel Colneruds rapport *Etiska konflikter inom tvångsvård av ungdomar* undersöks personalens erfarenheter från yrkesetiska konflikter. Colnerud använder sig av en kvantitativ forskningsansats genom att bygga sin undersökning på enkäter vilka skickats till samtliga institutioner i landet. Fokus i studien är personalens reflektioner och överväganden när de ställs inför kravet att agera. Mitt intresse i denna studie är dilemman och situationer som personalen beskriver och hur de tillämpar de regler och normer vilka finns på institutionen. Resultatet visar på svårigheten att tillmötesgå dilemmat att antingen uppfylla elevens rådande behov just nu eller att på längre sikt hjälpa eleven samt att kompromissa mellan elevens rådande etiska behov och att uppfylla institutionens rådande normsystem.³³

Leif R Jönsson har undersökt behandlingsverksamheten utifrån ett maktperspektiv. Hans övergripande syfte är att systematisera och förmedla kunskaper om hur en institutions psykosociala miljö skapas genom att studera hur makten påverkar människorna som befinner

---

³¹ Gerrevall, Jenner,(2001), (red) *Kommunikativ pedagogik och särskilda ungdomshem*, sid.5-9

³² Amelius mfl,(1996), (red) *Vård av ungdomar med Sociala problem*, sid.9-212

sig i verksamheten. Hans undersökning resulterade i rapporten *Makt och motstånd*. Jönsson metod är etnografisk och i observationsstudien granskar han mötet mellan behandlare och ungdom. I resultatet framkommer att ungdomarna som vistas på institutionen, viken denna studie är genomförd på, upplever vistelsen som ett straff och att de som individer inte är ”normala”. Det framhålls även att regelsystem styr verksamheten och att dessa diskuteras flitigt.³⁴

Den samlade historiska bilden som växer fram grundar sig på de föreställningarna om uppfostran, socialisation och rättrådighet som varit gällande. De ungdomar som placeras på institutioner har genom historien sätts som avvikande och besvärliga. Omhändertagande har syftat till att hjälpa den unge att uppfostras till en rättfärdig medborgare eller att förflytta han/hon ifrån ohälsosamma förhållanden. Detta kan även ses som gällande i dag då LVU-lagen syftar till att tvångsplacera en ungdom som av beteendeskäl eller av miljömässiga förhållanden inte gynnas i sin utveckling. Det kan även urskiljas en tydlig regelmässig struktur på institutionerna. Idag diskuterar forskarna hur alternativa pedagogiska förhållningssätt kan utvecklas på institutioner. Detta för att komma ifrån den konsekvenspedagogik som forskare menar är gällande på många av institutioner för vård av unga.

---

³³ Colnerud Gunnel,(1997), *Etiska konflikter inom tvångsvård av ungdomar*. Delrapport 1, Rapport nummer 3, sid.2-5

³⁴ Jönsson R Leif,(1982),*Makt och motstånd- aspekter på behandlingsarbetets psykosociala miljö*, sid.3-9

6. Teori

Teorin i uppsatsen behandlar hur människan påverkas av den sociala kontexten hon medverkar i. I och med att uppsatsens fokus är regelsystem i en institutionaliserad verksamhet appliceras resultatet på Goffmans teori.

I samhället finns olika sociala inrättningar, institutioner där det regelbundet försiggår aktiviteter. Exempel på dessa är postkontor, bank, centralstation, skola, laboratorium, fängelser och kloster. Varje institution tar en del av människans tid och intresse i anspråk och utgör något av en värld för dem. De inneslutande tendenserna, hindren, är varierande i omfattning på de olika institutionerna. Dessa hinder kan vara murar, skog och hed, klippor, taggtråd och låsta dörrar. Goffman menar dock att vissa institutioner har en så stark inneslutande karaktär att de orsakar hinder för socialt umgänge med världen utanför. Dessa institutioner benämner Goffman *totala institutioner*. Totala institutioner kan grovt delas in i fem grupper. I första gruppen räknas hem för föräldralösa, gamla och fattiga. Den andra gruppen utgörs av religiösa platser och den tredje gruppen har skapats för att skydda samhället för individer vilka upplevs utgöra ett hot, exempel fängelser, koncentrationsläger och läger för krigsfångar. Den fjärde gruppen innehåller institutioner som syftar till att utföra någon uppgift vilken endast rättfärdigas på dessa grunder, till exempel internatskolor, fartyg samt militärförläggningar. Den femte gruppen av institutioner behandlar individer vilka anses oförmögna att ta hand om sig själv och kan utgöra ett hot mot samhället. Till denna grupp räknas mentalsjukhus och institutioner för behandlingsverksamhet och det är således den sistnämnda gruppen denna uppsats är koncentrerad kring.³⁵

En grundläggande social ordning i samhället är att människan brukar sova, roa sig och arbeta på skilda håll. En människa brukar sin lediga tid på ett sätt vilket ofta är valfritt för denna person. Nyttjandet av denna tid kan ske till exempel i hemmet, i olika föreningar eller utträttande av ärenden. Den övriga dagen tillbringas i en miljö som syftar till att bringa ekonomiska resurser till hemmet. Dessa aktiviteter sker under olika förutsättningar, villkor och auktoriteter. Denna centrala struktur i tillvaron kan brytas ned inom den totala

---

³⁵ Goffman,(1973),sid.13

institutionen. Goffman skriver att för det första utförs samtliga aktiviteter på samma plats och under en och samma auktoritet. För det andra pågår varje fas av människans dagliga aktiviteter i sällskap med andra människor som alla behandlas på samma villkor. För det tredje anser Goffman att alla faser i de dagliga aktiviteterna är noggrant planerade, *”hela raden av aktiviteter påtvingas ovanifrån genom ett system av klart formella regler och officiella skrivelser.”*³⁶

När människor sammanförs inom totala institutioner anser Goffman att de övervakas av personal vars huvudsakliga uppgifter inte är ledning eller återkommande inspektion som i till exempel arbetstagare- arbetsgivare relationer, utan snarare kontroll och bevakning. Under dessa omständigheter står lydnadsbrott i kontrast till andras ständiga övervakande foglighet. De intagna bor oftast på institutionen och har en begränsad kontakt med världen utanför, personalen däremot har möjlighet att efter avslutad arbetsdag bli medlem av den sociala kontext som råder utanför institutionen. Detta resulterar i att det finns en grundläggande klyfta mellan de intagna och personalen. Detta anser Goffman kan påverka grupperna till att uppfatta varandra trångsynta. Personalen ser ofta de inskrivna som bittra, förtegnade och opålitliga medan de inskrivna uppfattar personalen elak, överlägsen och nedlåtande.³⁷

---

³⁶ Goffman,(1973), sid14-15, citat sid.15

³⁷ Goffman,(1973), sid.15-16

7. Metod

Metoden i uppsatsen är etnografisk. I en etnografisk studie består datainsamlingen, materialet av direkta observationer, formella intervjuer, informella intervjuer samt insamling av artefakter och dokument vilka har betydelse för studien.³⁸ Denna studie bygger på direkta observationer och dokument som har betydelse för den aktuella verksamheten som är studerad. Dessa dokument beskriver eller innefattar riktlinjer för verksamheten, arbetsmetod, organisationens struktur och överenskommelser mellan två eller flera parter, exempel elev och behandlingspersonal.

Enligt etnografen Michael H Agar är etnografin både en produkt och en process. Produkten beskriver och analyserar det resultat som observationerna har givit och fokus i studien är ofta en grupp av människor och ett speciellt dilemma eller hypotes. Agar beskriver processen som en flygtur. Innan observatören går på planet befinner den sig i en bekant sociala kontext och under flygturen befinner sig observatören i en okänd miljö, den som ska undersökas. Observatören skapar en bild av verksamheten och bygger upp relationer med de personer vilka ingår i kontexten. När flygturen är över kliver observatören av planet och är tillbaka i hemmiljön. Då börjar arbetet med att ge en tydlig beskrivning av de erfarenheter och kunskaper som har bemästrats under och observationen. Dessa ligger till grund för resultatet.³⁹

7.1 Materialet

Materialet har skapats genom direkta observationer på en institution för vård av unga. Observationerna är genomförda under vecka 36 och 38, 2003. Sammanlagt består de av 9 dagar i verksamhetens skola samt 2 kvällar och en natt på behandlingsavdelningen. Detta betyder att observationsstudien har pågått under en begränsad tidsperiod och därmed bara visar hur det var att leva och jobba på institutionen under dessa två veckor. Men trots den korta tiden inom verksamheten har jag fått mycket material att arbeta med, så som befintliga dokument och situationer vilka gestaltades under tiden i verksamheten. Innan observationerna påbörjades skrev jag på tystnadsplikt som inkluderar mina fältstudier och försäkrade

---

³⁸ Kullberg Birgitta,(1996),*Etnografi i klassrummet*, sid.17

institutionen om att följa vetenskapsrådets etiska regler⁴⁰. För att skydda informanterna är institutionens namn Skogsby fingerat och de namn på elever som nämns i kapitlet om parrelationer är pseudonymer. Informanterna utgörs av personal och elever vilka har befunnit sig på den observerade verksamheten under observationstiden. Sammanlagt rör det sig om fyra lärare, en utbildningsassistent, sex behandlingsassistenter och åtta elever.⁴¹

De texter som utgör en del av uppsatsens datamaterial är lokala dokument från institutionen, fältanteckningar, tidigare forskningsstudier och material från SiS hemsida⁴². De lokala dokument vilka refereras till i uppsatsen har fingerat namn, vilket syftar till att skydda informanter. Dessa dokument behandlar riktlinjer för skol- och behandlingsverksamhet på institutionen och är skrivna av personal. Den tidigare forskningen består av forskningsstudier vilka bedrivits i socialt och pedagogiskt arbete. En av dessa studier, Goffmans bok, *Totala Institutioner* ligger till grund för uppsatsens teori. Materialet från SiS hemsida innefattas av information, mål och riktlinjer om verksamheten som bedrivs inom SiS.

7.2 Urval och avgränsningar

Urvalet består av en institution. Inom denna finns två behandlingsavdelningar och en akut- och utredningsavdelning samt skolverksamhet. På grund av tidsbegränsningen var det inte genomförbart att observera samtliga avdelningar vilket medfört att endast verksamheten i skolan och verksamheten på en behandlingsavdelning är observerade. Observationen på behandlingsavdelningen syftade till att ge studien en mer heltäckande bild av verksamheten. Efter att ha genomfört första veckans observationer visade sammanställningen av fältanteckningar att mycket av verksamheten kretsade kring regler. Studiens avgränsningar är således institutionens regler, regelöverträdelser och hur dessa beivras. Studiens metodavgränsning bygger även den på tidsbegränsningen. I observationsstudien ingår det fältanteckningar vilka behandlar observationer och informella intervjuer. De informella intervjuerna är samtal som har förts mellan olika parter på Skogsby. Formella intervjuer har således inte genomförts på grund av tidsbegränsningen.

---

³⁹ Agar Michael H,(1996), *The professional stranger- an informal introduction to ethnography*, sid.53-58.

⁴⁰<http://www.vetenskapsradet.se/omvr/index.asp?id=11>, (031125 kl.12.20)

⁴¹ Fältanteckningar

⁴² <http://www.stat-inst.se/print.asp?articleID=68>, (030827 kl. 14.30)

7.3 Validitet

För att förstärka tillförlitligheten i studien har informanter inom verksamheten fått möjlighet att läsa vissa utvalda delar i uppsatsen. Kullberg skriver att det är viktigt att i en etnografisk studie fundera över tillförlitligheten och giltigheten i studien. Ett sätt att förstärka detta är att låta informanter ta del av resultat och tolkningar och ge sin åsikt om dessa.⁴³ De informanter på Skogsby som fick möjlighet att ge respons på resultat och analys, kapitlet *Skogsby* och kapitlet *Regler på Skogsby*, var personal på skolan. Vid samtal med informanterna framkom att begreppet bestraffning i kapitlet *Skogsby* betraktades ge en negativ klang. Institutionen har medvetet valt att kalla alla former av bestraffning för utebliven belöning. Personalen har valt att använda detta begrepp i verksamheten för att eleverna inte ska få uppfattningen av att de blir straffade när veckopengen blir reducerad eller när aktiviteter blir inställda på grund av elevens beteende. Efter samtalet med informanterna har jag valt att använda deras terminologi ,utebliven belöning, i situationer där texten riktar sig till Skogsbys bestraffningsmetoder, då främst teckensystemet.

7.4 Deltagande som observatör

Det vanligaste dataproduktionssättet i etnografiska studier är enligt Kullberg deltagande observation. Rollen som observatör var i de ursprungliga antropologiska studierna deltagande i det samhälle som skulle studeras. Observatören färdades till den kultur som skulle studeras och levde som en av medlemmarna i samhället. Detta innebar att observatören ibland var aktör och utförde aktiviteter tillsammans med människorna och att han/hon ibland drog sig undan för att därifrån observera samt att skriva och reflektera. När observatören är deltagande studerar han/hon kulturen genom att själv skifta perspektiv och därigenom försöka urskilja olika förhållanden och villkor i samhället. Enligt Kullberg finns det olika uppfattningar bland etnografer om innebörden av deltagande observation. Begreppet kan användas övergripande för alla de tekniker vilken en etnograf kan använda sig av. Det kan även användas för att endast beteckna en av dessa tekniker,⁴⁴ i detta fall observatörens roll i verksamheten.

---

⁴³ Kullberg,(1996),sid.54-55

⁴⁴ Kullberg,(1996),sid.65-66

Det poängteras att det krävs en viss personlighet för genomförandet av etnografiska studier. För att beskriva detta refererar Kullberg till Gulick (1977) som skriver att den etnografiske fältforskaren är en person vilken engagerar sig på fältet på samma sätt som personen gör utanför den observerade miljön. Observatören bör också kontinuerligt vårda de relationer som skapas med personer och lära sig de regler och rutiner som existerar i verksamheten. Gulick skriver att detta kan vara en stark emotionell upplevelse.⁴⁵ Agar menar med likhet med Gulick att rollen som observatör ställer höga krav på observatören. Han skriver också att observatörens roll och bemötande i en ny social kontext kan innebära att det tar en tid innan informanterna accepterar observatören och dess roll. Agar skriver även att informanterna placerar observatören i en kategori efter deras föreställningar. Kategorin kan förändras över tid men det finns alltid en föreställning som existerar i informanternas tankar. I och med detta är det viktigt att observatören och dennes uppgift presenteras på ett sätt vilket ger relevans för informanterna.⁴⁶

Jag blev under första dagen presenterad inför personal på ett morgonmöte och presenterad inför skoleleverna under morgonsamlingen. I rollen deltagande observatör hade jag som mål att till en början vara avståndstagande men under tiden bli mer aktiv i mitt sätt att verka i klassrummet. Genom att hålla distans till verksamheten ville jag skapa mig en uppfattning om hur den fungerade och se villkor, regler och normer som var gällande inom denna miljö. I klassrummet fungerade detta bra men på behandlingsavdelningen fann jag det svårare att vara avståndstagande till verksamheten. Aktiviteterna var inte centrerade till ett rum utan eleverna rörde sig fritt i huset vilket bidrog till att jag var tvungen att inta en mer aktiv observatörsroll. Atmosfären på avdelningen uppfattade jag som mer ostrukturerad och känslig än i skolan vilket också påverkade mitt sätt att vara som observatör. Jag deltog därför i verksamheten som deltagande observatör utan papper och penna och gick med jämna mellanrum undan för att skriva ned intryck från verksamheten. Alla anteckningar oavsett om de var förda direkt eller vid ett senare tillfälle bearbetades och låg till grund för de loggboksanteckningar jag skrev när jag för dagen lämnat verksamheten.

---

⁴⁵ Gulick,(1977), sid.90, refererad från Kullberg,(1996), sid.66.

⁴⁶ Agar,(1980), sid.120, 91, 111.

7.4.1 Sociala och informativa förutsättningar för samspelet

För att visa på hur den sociala kontexten och informativa förutsättningar påverkar samspelet och rollen som observatör har jag valt att här nedan exemplifiera detta. Detta gör jag genom att beskriva situationer som skapades under tiden som deltagande observatör.

I den första situationen, vilken är bemötande från eleverna i klassen, hade de elever jag kom att bli presenterad inför blivit informerade om min närvaro, min uppgift och under hur lång tiden jag skulle befinna mig i verksamheten. Därmed hade lärarna givit eleven information om en ny besökare, att hon skulle vara på skolan hela veckan och eventuellt längre och att hon skulle observera. Detta medför att den kommande relationen mellan mig som besökare och eleverna hade goda förutsättningar för det kommande samspelet och interaktionen. Detta resulterade i att eleverna var välkomnande, de var artiga, tillmötesgående och nyfikna på vem jag var. Eleverna tycktes inte bli påverkade av att jag befann mig i klassrummet, de jobbade tyst på med sitt arbete och frågade personalen i klassrummet om hjälp när så var behövligt.

I den andra situation, vattenflaskan och spottloskan, som utvecklades på behandlingsavdelningen skilde sig förutsättningarna från den tidigare situationen. För att ni som läsare ska få ett begrepp om situationen kommer jag att beskriva denna situation och dess förutsättningar ingående. Jag som observatör eller som besökare vilket eleven betraktade mig som, hade fått möjlighet att besöka en av de två behandlingsavdelningarna som finns inom institutionens område. Under den första veckan togs kontakt med avdelningen genom en personal på skolan. Jag fick beskedet att jag var välkommen till avdelningen genom den personalen som hade ordnat denna möjlighet. När jag kom till avdelningen började eleverna genast fråga vem jag var och vad jag skulle göra. Mitt intryck av detta blev att eleverna inte fått någon vidare information om min vistelse. Det visade sig även senare att personalen inte hade fått någon information om vad jag skulle göra, bara att jag skulle komma. Här kan tydligt ses en skillnad i den informativa delen mellan de båda situationerna. Den knappa informationen tror jag medförde att eleverna hade svårigheter med hur de skulle bemöta och placera mig. Jag bar inga nycklar så jag var ingen personal, för gammal för att vara elev, ingen anhörig, ingen psykolog eller socialsekreterare som var på besök. Dessutom fick de genom mig reda på att jag endast skulle vara en kväll på avdelningen. Detta innebar att

eleverna inte skulle hinna skapa en relation till mig. Denna brist på information om min vistelse tror jag var betydande för den situation som senare kom att utvecklas. Situationen påverkades inte bara av detta utan hela den sociala kontext vilken verksamheten befinner sig inom. Detta betyder att de normer, regler och förhållningssätt som är gällande på institutionen skapar tillsammans förutsättning för situationen som gestaltades under nästa vistelse på avdelningen. Som tidigare är nämnt var tanken att jag endast skulle observera behandlingsavdelningen en kväll men efter att ha granskat fältanteckningarna togs kontakt med avdelningen och jag var välkommen tillbaka till för att observera verksamheten ännu en kväll. Vid detta tillfälle hade eleverna attityd förändrats. Det kändes som klimatet mellan eleverna var instabilt och det uppstod små konflikter på avdelningen.

Under kvällen frågade några elever mig varför jag var här igen och jag berättade att det var roligt att komma hit och se hur de har det ännu en gång. Det svar jag fick var att – här är inte roligt! Detta tror jag medverkade till att några elever med hjälp av en vattenflaska ville provocera mig som besökare. Detta tog sin början när jag och en elev tillsammans löste korsord. Då två elever kom beväpnade med en vattenflaska och sprutade vatten på oss. Efter att de hade sprutat sprang de i väg för att sedan komma gående tillbaka. Vad jag inte visste var att de hade med sig vattenflaskan tillbaka och när en elev som var ovetande om det inträffande kommer in blev de två eleverna ivriga att berätta det inträffande. Den nya eleven såg vattenflaskan och tog genast tag i den och ställde sig och sprutar vatten och vägrade ge sig. För att undkomma vattenstrålen fick jag springa ut ur huset. När jag gick tillbaka med en av behandlingsassistenterna hade min roll som observatör förändrats. Jag tog nu initiativ till diskussion om det inträffande. Ingen av eleverna ville ge med sig, de mer eller mindre blånekade till den inträffade situationen.

7.4.1.1 Spottloskan i tekoppen

Efter incidenten med vattenflaskan kändes atmosfären än mer instabil. Jag valde att gå undan medan personalen återupptog diskussionen med eleverna om det inträffade. När jag efter ett tag valde att gå ut i verksamheten upplevde jag stämningen som hotfull från speciellt en av de tre eleverna. När jag under en kort stund vistades ensam med de tre eleverna i köket blev en av dem hotfull och slängde en tom drickaback i golvet och satte sig demonstrativt på denna

och stirrade på mig. Till en början försökte jag inte låtsas om eleven utan fortsatte med det som jag hade påbörjat, värma tevattnen. Eleven gav sig inte utan reste på sig och gick hotfullt runt mig, jag gick medvetet undan och talade om för samtliga elever att detta inte var min mening med vistelsen här och att jag var riktigt ledsen för att det blev så här och därefter gick jag ut ur rummet. Kort därefter går samtliga elever ut ur köket och jag och en personal går in i köket. När vi kommer in i köket ser vi att en av eleverna har spottat i min tekopp.

Jag var helt oförberedd på denna situation. Utifrån mina referensramar för socialt samspel gick denna elev för långt. Genom att förneka den tidigare händelsen med vattenflaskan ansåg jag att samtliga elever tydligt visade att min närvaro var ovälkommen i deras ”hem”. Denna reaktion från elevernas sida såg jag som tillräcklig och blev överrumplad över elevens beteende med spottloskan i tekoppen.

Personalen reagerade inget nämnvärt på spottloskan, vilket förvånade mig. Detta kan bero på att personalen tillsammans med eleverna befinner sig inom institutionsmiljön och har byggt upp sociala referensramar till denna, vilket jag inte har. Ur personalens perspektiv var detta ett normalt beteende. Detta visar således på att det inom institutionen utvecklas en speciell miljö. Denna händelse kan ge uppfattning att det inom institutionen skapas beteenden vilka inte förekommer och inte är accepterade utanför institutionen. Den stora frågan är om den totala institutionskulturen skapar ett beteenden hos de underordnade individerna som skiljer sig åt mot de beteende som skapas utanför institutionens sociala kontext? Det inträffade påverkades av min medverkan i miljön och hade med all sannolikhet inte inträffat om jag inte hade befunnit mig i verksamheten. Så som jag ser det är konsekvenserna av händelsen specifika i det hänseendet att motparten intar en provocerande och hotfull ställning vilket inte den samhälliga kontexten utanför institutionen hade godtagit eller givit tillåtelse till.

I händelsen kan även en maktrelation urskiljas. Den hotfulla eleven har en hög status i elevgruppen och en maktposition gentemot de andra eleverna. Eleven är däremot underställd personalen och i den incident jag har beskrivit fanns ingen personal i närheten utan bara en observatör som i normala fall inte befinner sig i denna sociala kontext. Jag som observatör har inte byggt upp någon relation till dessa elever och därmed inte visat vad jag som besökare

tolererar. I presentationen av de båda situationerna kan urskiljas att sociala och informativa förutsättningar har betydelse för interaktionen och samspelt som utvecklas mellan två parter.

8. Förutsättningar för ungdomsvårdsinstitution inom SiS

8.1 Behandlingsverksamheten

I det svenska samhället finns lagar vilka ger socialtjänsten möjlighet att placera ungdomar utanför det egna hemmet. För att en placering ska genomföras krävs att ungdomen är en fara för sig själv eller för andra i sin omgivning och/eller att den omgivande miljön ungdomen lever i är skadlig. Dessa villkor till placering utanför det egna hemmet regleras i SoL. Inom SoL kan endast den berörda ungdomen placeras frivilligt och anser nämnden att ett omhändertagande föreligger utan samtycke från ungdom och/eller målsman kan placering ske enligt LVU.⁴⁷

De centrala målen för SiS:s institutioner är att ge god vård utifrån individens behov. Verksamheten bygger på en humanistisk människosyn och präglas av respekt för individen och övertygelse om att förändring och utveckling är möjlig.⁴⁸ Socialnämndens uppdrag är att utvärdera vården och var sjätte månad överväga/ompröva om den fortfarande behövs eller ska upphöra.⁴⁹

8.2 Skolverksamheten

Skolverksamheten på institutioner inom SiS regleras av samma nationella styrdokument som den övriga grundskolan. Den har Skolverket som tillsynsmyndighet och SiS som huvudman. SiS är ansvarig för utformningen av skolplanen, vilken ska ligga till grund för de lokala skolplanerna som utformas på varje enskild institution. Institutionschefen har det ytterst ansvaret för att en lokala skolplanen utformas, efterlevs och utvärderas.⁵⁰

Två av de övergripande målen i SiS:s skolplan för utbildningen är att alla elever ”*skall få den utbildning de behöver, detta för att stödja deras möjligheter att utvecklas till goda*

---

⁴⁷Bergstrand,(2003),sid.52-51, SFS 1990:52,(1991),sid.69-70

⁴⁸Korpi Sture,(1996), Samhällets insatser för ungdomar, (red) *Vård av ungdomar med sociala problem- en forskningsöversikt*, sid.22

⁴⁹Bergstrand,(2003),sid.57

⁵⁰Gerrevall, Jenner,(2001), sid. 10-11

samhällsmedborgare” samt att verksamheten ” *skall genomsyras av ett positivt synsätt gällande alla elevers möjligheter att lära.*”⁵¹ Enligt skolplanen för de särskilda ungdomshemmen är undervisningens primära syfte att förse eleverna med kunskap och nödvändiga förutsättningar för att på egen hand söka kunskap. Enligt Gerrevall och Jenner är det därför viktigt att undervisningen bidrar till att skapa trygghet och kontinuitet i vardagen. Att eleverna utvecklar en god självbild, att lärarna fungerar som ett stöd i relationsskapande situationer och att eleven tränas i uthållighet, frustrationstolerans och impulsivitet.⁵²

Förutsättningarna för skolverksamheten på institutioner är specifika. Eleverna placeras under en begränsad tid, inte tidsbestämd, de har olika brister i ämneskunskaperna och varierande problematik vilken ligger till grund för placeringen samt skiftande erfarenheter från tidigare skolgång. Enligt en undersökning SiS har genomfört framkom att 45% av ungdomarna i åldern 13- 19 år uppfattade sin skolgång avbruten, de uppgav att de hoppat av eller blivit avstängda från skolverksamheten.⁵³ Skolproblematiken beskrivs även i *Undervisningsmetodik för lärare, lokalt dokument*. Där står skrivet att det är vanligt att elev och föräldrar berättar om en problematisk skolgång med relationsproblem.⁵⁴

---

⁵¹Skolplan med råd och anvisning för skolverksamheten vid de särskilda ungdomshemmen,(2003), Sid.2

⁵²Gerrevall, Jenner,(2001), sid.10

⁵³Gerrevall, Jenner,(2001), sid.10-11

⁵⁴Undervisningsmetodik för lärare, lokalt dokument,(2002),sid.3-5

9. Skogsby

Observationsstudierna som ligger till grund för uppsatsen har gjorts på institutionen Skogsby. Namnet Skogsby är fingerat, vilket syftar till att skydda informanternas identitet. Skogsby är en av de institutioner SiS ansvarar för.

9.1 Övergripande beskrivning av Skogsby

Skogsby ligger i utkanten av en större stad och är omringad av lantlig miljö med åkrar och skogsområden. Den består av avdelningarna, akut- och utredningsavdelning samt två behandlingsavdelningar och skolverksamhet. Endast en behandlingsavdelning och skolverksamheten inbegrips i undersökningen vilket betyder att akut- och utredningsavdelningen samt en behandlingsavdelning inte innefattas i beskrivningen av verksamheten. Behandlingsavdelningarna har gemensam matsal och skola där ungdomar från avdelningarna får vistas gemensamt. På området finns musikstudio, stall, fotbollsplan samt basketplan vilka endast får utnyttjas av en avdelning i taget.⁵⁵

Institutionen bereder vård av ungdomar i åldern 13- 20 år. Ungdomarna är placerade på institutionen enligt SoL eller LVU. Behandlingsbehovet och tidigare erfarenheter från livet är varierande men generellt kan konstateras att kriminalitet, sexuella och sociala relationsproblem samt psykisk oastabilitet med självmordstankar är en förekommande problematik för de elever vilka placeras på Skogsby. Elevernas skolgång är som på andra liknade institutioner bristfällig men oftast inte avgörande för en placering. Personalen som arbetar med ungdomarna på behandlingsavdelningarna är utbildade behandlingsassistenter och personalen i skolan har pedagogisk utbildning. Eleverna på Skogsby har tillgång till en utbildad psykolog som bedriver samtal med dem efter behov.⁵⁶

De två avdelningsbyggnaderna är byggda efter de förutsättningar som finns då behandlingsverksamhet ska pågå. Alla glasrutor är av pansarglas och larmsystem finns vid samtliga dörrar. Systemet ger ifrån sig en signal så fort en dörr öppnas eller när någon person

---

⁵⁵Fältanteckningar, *Lokal skolplan*, lokalt dokument,(2003).sid.1-3

⁵⁶Fältanteckningar

vistas i dörröppningen. Larmsystem aktiveras på kvällen när samtliga ungdomar är på sina rum eller om annat behov skulle föreligga.

9.2 Skolans verksamhet på Skogsby

På skolan bedrivs undervisning för ungdomar vilka är inskrivna vid institutionen. Skolan kan erbjuda undervisning i grundskolans ämnen enligt läroplanen eller gymnasiets individuella program. Programmet riktar sig till ungdomar som vill komplettera ofullständiga grundskolebetyg för att senare söka ett nationellt gymnasieprogram.⁵⁷

Personaltätheten per elev är hög, personalen består av fem personer och skolan kan som mest ta emot 15 elever. Lärarkollegiet består av fyra lärare och en utbildningsassistent.

Utbildningsassistenten ansvarar för undervisning i hemkunskap och textilslöjd. Två lärare undervisar i matematik och naturvetenskap och två lärare undervisar i svenska och samhällsvetenskapliga ämnen. Samtliga lärare ansvarar för bild, musik, och gymnastik. De fem elever som under observationstiden vistades på skolan är två flickor och tre pojkar. Samtliga pojkar började sin första termin på skolan i augusti medan flickorna började under vårterminen. Två av eleverna var placerade inom SoL och tre var placerade enligt LVU.⁵⁸

Enligt *undervisningsmetodik för lärare* anser personalen att det är viktigt att alla inom institutionen som arbetar med eleven har ett bra samarbete. Varje morgon innan skolan börjar och varje eftermiddag efter skolans slut görs avrapportering från behandlingsavdelning till skola samt från skola till behandlingsavdelning. Rapporteringen sker muntligt och skriftligt. Den muntliga rapporten sker i samband med överlämnandet av den skriftliga.⁵⁹

9.2.1 Den första tiden i verksamheten

Enligt den *lokala skolplanen* syftar elevens första kontakt med verksamheten till att lära känna sin omgivning. Detta sker genom ett introduktionsprogram, i vilket praktisk sysselsättning ingår. Den praktiska sysselsättningen kan exempelvis vara att arbeta i stallet eller med trädgårdssysslor. Under introduktionsprogrammet besöker eleven skolan för att bekanta sig

---

⁵⁷Lokal skolplan, (2003), sid.1

⁵⁸Fältanteckningar

⁵⁹Fältanteckningar. *Undervisningsmetodik för lärare*, (2002), sid.8,

med skolpersonal och elever. Det anordnas även möten med eleven, föräldrar, sociala myndigheter, kontaktperson och lärare för att utforma en individuell studieplan. Revidering och uppföljning av studieplanen sker vid vårdkonferens och/eller utvecklingssamtal som äger rum var sjätte vecka. När eleven är motiverad och skolan är redo för att ta emot henne/honom börjar han eller hon gå halvdagar i skolan, efter cirka en vecka förlängs skoldagen till att innefatta heldagar.⁶⁰

9.2.2 Kunskapsinriktning och organisation i klassrummet

Skolans pedagogiska grundidé är att väcka elevens motivation för att uppnå ett bra studieresultat. För att tillmötesgå detta anser lärarkollegiet, enligt *lokal skolplan*, att det är viktigt med ett bra lärandeklimat i klassrummet och tillsammans med eleverna skapa eftersträvbara mål.⁶¹ Lärarkollegiet har en gemensam målsättning som de i undervisningen strävar efter att uppnå. Målen är att identifiera elevens eventuella kunskapsluckor och arbeta med dessa samt övertyga eleven om studiernas betydelse för framtiden. De strävar också efter att eleven ska uppnå den individuella studieplanen och förmedla en realistisk bild av elevens aktuella förutsättning och framtida möjligheter.⁶²

Kontinuitet i skolarbetet och skoldagen skapas genom att dagen fortskrider likartat varje dag. Eleverna undervisas i små grupper vilket gör det möjligt för läraren att erbjuda dem hjälp och det stöd som de är i behov av samtidigt som läraren har goda förutsättningar för att bedöma elevens färdigheter och kunskaper. För att förstärka lärandeprocessen finns det även ett utbud av material och verktyg som ska vara ett hjälpmedel vid inläring. Det kan till exempel vara freestyle och dator. Förutom dessa verktyg tycker lärarna det är viktigt att elever med låg ambition och dåligt självförtroende inte uppfattar skoldagen och lektionen lösruckta ur sitt sammanhang eller meningslösa. Ett led i att uppnå detta är att informera eleven om vad som krävs för att uppnå ett betyg eller del av en kurs. För att detta ska ske utifrån de bästa förutsättningarna sker många samtal mellan elev och lärare. I dessa samtal fokuserar lärarna

---

⁶⁰Undervisningsmetodik för lärare, (2002), sid.8, *Lokal skolplan*, (2003), sid.1

⁶¹*Lokal skolplan*, (2003), sid.1

⁶²*Lokalskolplan*, (2003), sid.2

på elevens positiva sidor för att höja elevens motivationsnivå och förstärka elevens självförtroende. Enligt muntlig källa är ett bra självförtroende ett bra redskap i inläringen.⁶³

Eftersom eleverna har olika behov och förutsättningar är undervisningen individualiserad. För att kunna tillmötesgå detta är undervisningsmaterialet anpassat. Förutom ordinarie läroböcker finns det stenciler och kursmaterial som lärarkollegiet själva har konstruerat. Ett sådant material finns till exempel i de samhällsvetenskapliga ämnena. Materialet är utformat som en grundkurs och varje ämne består av texthäfte med frågor. Detta material riktar sig främst till de elever vilka har gått miste om mycket i sin skolgång och saknar kunskap som behövs för att exempelvis kunna tillgodogöra sig historiska skeenden. Enligt muntlig källa ger inte den individuella undervisningen tillfälle att träna eleven i att lyssna på klasskamrater och räcka upp handen. För att få in dessa momentet i undervisningen undervisas ämnena bild, drama, musik och nutidsorientering i helklass.⁶⁴

9.3 Sammanfattning

I och med att introduktionsprogrammet delvis syftar till att eleven ska känna sig motiverad att börja skolan kan skolan ses som en central verksamhet i behandlingsprocessen. När eleven befinner sig i verksamheten är det viktigt skapa motivation inför studierna och förbättra självförtroendet. Lärarkollegiet stävar efter att eleven ska känna glädje över att klara av att gå i skolan och att skolarbetet är någonting de gör tillsammans, elev och lärare. Motivationen och självförtroendet ses som ett bra verktyg i både lärande- och behandlingsprocessen.

---

⁶³Fältanteckningar. *Undervisningsmetodik för lärare*, (2002), sid.9,

⁶⁴Fältanteckningar. *Undervisningsmetodik för lärare*, (2002), sid.9,

10. Regler

*”Gränssättningen handlar om att få eleverna att hålla sig inom gränser som andra sätter för dem i brist på egna. Detta är ofta ett led i behandlingen.”*⁶⁵ Enligt detta citat bör det finnas regelsystem i verksamhet som berör behandling av unga. Under observationsperioden tillstyrktes detta och det visade sig att regler var en central aspekt i verksamheten. Här följer en beskrivning av de skriftliga samt muntliga reglerna i verksamheten, det vill säga både i behandlingsverksamhet och skola. Därefter följer en analysdel av regler.

10.1 Regler i behandlingsverksamheten på Skogsby

10.1.1 Skriftliga regler

De skriftliga reglerna är oftast skapade av behandlingspersonal och/eller skolpersonal. Vid ett tillfälle observerades regler som är överenskomna mellan elev och personal. Detta gäller det gruppkontrakt vilket senare kommer att behandlas.

På Skogsby finns gemensamma och individuella regler. De gemensamma reglerna berör mestadels gränssättning gällande den fysiska miljön, uppförande och tidspassning. Gränssättningen för den fysiska miljön reglerar var eleven får vistas på området och avdelningen samt när han/hon får vistas på annan plats. Att ha ett godtagbart uppförande handlar om att prata i lagom ton, använda ett acceptabelt språk, uppföra sig ärligt och vänligt mot medmänniskor. Tidspassningen innebär att komma i tid till frukost, middag, skola och andra aktiviteter eleven ska medverka i. De individuella reglerna berör oftast den individuella friheten, till exempel tillåtelse att använda mobiltelefon eller besöka föräldrar.⁶⁶

10.1.1.2 Gemensamma skriftliga regler, ”Gruppkontrakt”

---

⁶⁵Colnerud,(1997), sid.26.

⁶⁶Fältanteckningar

För ökad trivsel på behandlingsavdelningen har elever och personal tillsammans utformat ett kontrakt som samtliga har till uppgift att följa. Kontraktet beskriver vad eleven får göra och hur han/hon ska bete sig i olika situationer på Skogsbys område. Innehållet i kontraktet kan delas upp i tre olika grupper; ansvar, respekt och utemiljön. Ansvarsreglerna berör elevens och Skogsbys tillhörigheter och tidspassning. Ett exempel på det sistnämnda är att eleven ska äta frukost i minst 5 minuter och komma i tid till skolan. Den andra gruppen, respektreglerna, handlar om att visa varandra respekt, rätt att uttrycka sin åsikt, att inte medvetet såra någon. Dessutom ska de be om förlåtelse om så är befogat, att föra en rak och ärlig kommunikation och att höra sig för om volymen på stereon är lagom. Den tredje gruppen av regler, utemiljön, begränsar var eleven får vistas utanför avdelningen. Eleven får exempelvis inte vistas utanför samtliga byggnader vilka ligger på området utan att få lov om detta. Vissa byggnader är förbjudet område, detta syns tydligt i och med att dessa ständigt är låsta. Detta fungerar, enligt muntlig källa, som en säkerhetsåtgärd för elevskador, skadegörelse och rymningsförsök. Det försvårar även möjligheten hade hitta material som kan ge livshotade skador exempel vassa föremål som knivar och rakblad samt möjligheten att få tag i bilnycklar eller dylikt för att ta sig ifrån institutionen.⁶⁷

Varefter nya elever kommer till institutionen revideras kontraktet. Detta inträffande under observationsperioden, personalen samlade eleverna på avdelningen för kontraktsrevidering. En elev läste upp kontraktet och personalen försökte skapa en diskussion kring reglerna. Eleverna motsatte sig mycket och de ansåg till exempel att detta var deras hem och det var upp till dem hur de skötte den fysiska miljön i huset. En elev sa: *”Vi bor här dygnet runt, vill vi klottra på möblerna kan vi väl få göra det, det ska inte ni bestämma!”* Diskussionen om gruppkontraktet slutade med att samtliga elever rev sönder det befintliga kontraktet och de ansåg sig redan kunna alla regler och tyckte detta var onödigt. Mötet avbröts och diskussionen blev vilande till nästa gång personalen återupptog ämnet.⁶⁸

Detta ger en tydlig bild av detta är elevernas hem. De vill bete sig som de själva önskar och de anser sig ha rätt till det eftersom de bor i huset dygnet runt, vilket inte personalen gör.

---

⁶⁷Fältanteckningar. *Gruppkontrakt*, lokalt dokument.

⁶⁸Fältanteckningar

10.1.1.3 Skogsbys belöningsystem- "teckenekonomi"

Teckenekonomin är ett exempel på ett belöningsystem som styr elevens veckopeng. Förutom den veckopeng som regleras i belöningsystemet får eleven en månadspeng som inte är påverkbar. Belöningsystemet består av tre block, varje block innehåller regler och rutiner vilka ska följas när blockets verksamhet pågår. Genomgående för samtliga block är att hot om våld, våld, prat om kriminalitet och droger samt oacceptabelt beteende leder till att eleven inte har klarat det aktuella blocket. Om eleven misslyckas med att fullfölja ett block eller väljer att inte delta i verksamheten är eleven förbjuden att delta i aktiviteter avdelningen anordnar under den aktuella dagen eller på aktivitet eleven själv har planerat, så kallad egen aktivitet.⁶⁹

För varje block eleven klarar av får han eller hon ett antal poäng och ett antal kronor per dag. Poängen eleven samlar ihop under veckan betraktas som en belöning och får tas ut efter första poängnivån vilken är 300 poäng. Poängnivån motsvarar 75 kronor och får endast användas till aktivitet på fritiden, exempel bio. För att få ta del av aktiviteten krävs att eleven tillsammans med personal kommer överens om en lämplig sådan och planerar in den på veckoplaneringen. Aktiviteten får inte genomföras om eleven har försummat ett block under den tänkta aktivitetsdagen. Om eleven uppfyller blocken under veckans gång kan han/hon dessutom få en bonus i pengar. Elevens lön betalas ut en gång i veckan, vanligtvis efter städdagen.⁷⁰

Block 1 innehåller regler gällande väckning, frukost samt rumsordning. För att eleven ska få godkänt på detta block måste eleven gå uppe i tid, sitta minst fem minuter vid frukostbordet, bädda sängen samt se till att böcker och kläder ligger på respektive avsedd plats. Block 2 berör regler i verksamheten gällande i skolan och/eller arbetsträningen. För att få godkänt i block 2 krävs att eleven passar tider, deltar i verksamheten och har ett godtagbart beteende. Detta innebär till exempel att eleven ska äta lunch i matsalen minst 10 minuter och gå direkt till avdelningen efter skoldagens slut. Block 3 innehåller regler gällande fritidsverksamheten och för att få godkänt i detta block ska eleven till exempel medverka på gemensamma möten,

---

⁶⁹Teckenekonomi- manual för personal och elever, lokalt dokument

⁷⁰Teckenekonomi- manual för personal och elever, lokalt dokument

sköta köks-, städ- och tvättdag och förhålla sig till de regler som givits inför eller under en utevistelse samt vid sänggående.⁷¹

10.1.2 Individuella regler

De individuella reglerna ingår oftast i ett regelsystem. Systemet består av trappstegsliknande nivåer vilka ska uppnås en i taget. Systemet ger eleven mer frihet ju högre upp i systemet eleven befinner sig. Ett exempel på regelsystem som utformas individuellt men som har en fast struktur, är trappstegssystemet som används vid hemresa. Vid inskrivning befinner sig eleven på lägsta trappsteget och syftet är att förflytta sig uppåt på stegen varefter eleven kan hantera mer frihet och ansvar. Den generella hemreseplanen består av sex trappsteg och fungerar som en bas till den individuella planen. När eleven befinner sig på det första trappsteget genomförs hemresan tillsammans med personal. Oftast åker eleven och kontaktpersonen hem till elevens familj och vistas med familjemedlemmarna under dagen. När eleven har visat mognad för nästa trappsteg genomförs en hemresa på egen hand och därefter, vid nästa trappsteg, får eleven tillåtelse att genomföra en hemresa med övernattnings. Steg fyra innehåller hemresa över en natt med egen tid på två timmar. Den egna tiden planerar eleven tillsammans med kontaktperson och föräldrar innan avfärd. På steg fem får eleven åka hem och stanna borta i hemmet under två övernattnings med fyra timmars egen tid. På sjätte steget får eleven åka hem vid lov och helgdagar. Det kan även inträffa att personal är med eleven till hemmet vid steg två och tre samt att personal finns tillgänglig på annan plats. Beroende på elevens potential att ta ansvar och relationen till familjen befinner sig eleverna på olika trappsteg och friheten ges efter var eleven befinner sig i behandlingsprocessen.⁷²

10.1.3 Muntliga regler

I behandlingsverksamheten kunde inte urskiljas många regler som endast förmedlades muntligt men en regel som dock inte finns nedskrivet i kontraktet eller i något annat skriftligt dokument är regeln om parrelationer. Regel innefattar förbud mot att inleda eller ha sexuella förhållanden med någon person boende på området. Detta visade sig vara en mycket problematisk och svårhanterig regel. En muntlig källa uttalar att; *”det är svårt att undvika att*

---

⁷¹Teckenekonomi- manual för personal och elever, lokalt dokument

⁷²Fältanteckningar. Hemresplan, lokalt dokument

två tonårselever blir förälskade i varandra. Behovet av bekräftelse och kärlek från en annan person är relativt stort.” Källan berättar vidare att elever inskrivna på behandlingshemmet många gånger har negativa erfarenheter från sexuella relationer. Detta har resulterat i att institutionen har beslutat att behandla de båda könen åtskilda.⁷³

10.1.4 Sammanfattning

I behandlingsverksamhet syns tydligt att regler är centrala i verksamheten. Det är de som styr om eleven ska få veckopeng, vart eleven får vistas och vilket ansvar eleven har. Varefter eleven utvecklas i behandlingsprocessen ges mer frihet och självbestämmande. Målet är att eleven ska utveckla självförtroende inför sin egen förmåga att handla och klara sig utan institutionens regelsystem. Reglerna är många gånger dokumenterade skriftligt och kontraktet kan ses som en vilja bland personalen att tillsammans med eleven befästa grundläggande regler.

Det belöningsystem vilket reglerar stora delar av elevens ekonomi är till elevens kännedom i samband med att eleven skriver på detta för att få veckopeng. Utöver skriftliga regler förmedlas regler även muntligt genom tillrättavisning eller i samtal. Detta medför att vissa regler förmedlas både muntligt och skriftligt medan andra endast förmedlas muntligt.

10.2 Regler i skolverksamheten på Skogsby

10.2.1 Skriftliga regler, "Rapportbladet"

Rapportbladet är en del av "teckenekonomin" och är det enda skriftliga dokument som berör regelsystem på skolan. Det syftar till att ge en bedömning av eleven, hur den har medverkat och uppfört sig under skoldagen. Rapportbladet fylls i av lärarna efter varje skoldag och det består av fyra påståenden och övriga synpunkter. Påståendena är; kommer eleven i tid från raster, deltar eleven på anvisad lektion, går eleven direkt till avdelningen efter skolans slut, uppvisar eleven ett godtagbart beteende och övriga synpunkter. Under varje påstående kryssar

---

⁷³ Fältanteckningar

lärarna för ja eller nej. Varje nej kan leda till någon form av utebliven belöning. Detta bestäms av behandlingsavdelningen och under observationstiden på Skogsby misskötte en elev tiderna och fick reducerad veckopeng.⁷⁴

10.2.2 Muntliga regler

10.2.2.1 Grundläggande regler som syftar till ett bra lärandeklimat

I samtal med informant framkom vissa muntliga regler vilka syftar till att upprätthålla en god lärandemiljö. Reglerna är grundläggande och presenteras för eleven vid det första informationssamtalet. Reglerna är; att eleven måste visa hänsyn, använda ett respektabelt språk samt hålla sig till sitt klassrum. Dessa regler påminner mycket av det rapportblad vilket tidigare har nämnts. Men faktum är att eleven inte får ta del av rapportbladet utan de blir informerade muntligt om reglerna. Dessa regler existerar därmed både muntligt och skriftligt.⁷⁵

Under vintertid finns vissa regler som syftar till att behålla en fin miljö i klassrummen. Detta leder till att det är förbjudet att ha ytterskor eller andra ytterplagg på sig inomhus. För att kunna bemöta denna regel finns det tofflor tillgängliga för samtliga elever.⁷⁶

Som tidigare nämnts är det förbjudet med parrelationer på institutionen. Detta dilemma, att förbjuda två individer att utveckla en intim kärleksrelation finner muntlig källa på skolan problematiskt. När en kärleksrelation är ett faktum ägnar eleven mycket kraft och energi på relationen och utvecklas inte lärandeprocessen i den mån som är önskvärd. För att i största mån undvika detta brukar flickor och pojkar arbeta i skilda klassrum. Vid andra former av relationer som kan medföra splittrad koncentration till exempel konflikter mellan två elever av samma kön delas eleverna upp i grupper som främjar dessa elevers inläring. Det samma är gällande om det skulle uppstå homosexuella parrelationer.⁷⁷

10.2.2.2 Var får eleverna vistas utanför skolan?

---

⁷⁴Fältanteckningar. *Rapportblad*, lokalt dokument,(2002).

⁷⁵Fältanteckningar

⁷⁶Fältanteckningar

När eleven vistas i skolan får han/hon bara vara i skolans två klassrum, hall och vid de bänkar som finns utanför entrén. Under observationstiden inträffade det att elever befann sig utanför detta område. Till exempel sprang en elev ner till avdelningen för att prata med en annan elev. Vid dessa tillfällen försökte lärarna att genom tillrop få eleven att komma tillbaka till skolans område. I likhet med samtliga byggnader på området är även skolan och dess lokaler låsta när dessa inte används. Hinder vilka gör sig synliga i den fysiska utformning är inte förhandlingsbara och kan ses som regler vilka eleverna är underordnade.⁷⁸

10.2.3 Sammanfattning

I skolans verksamhet finnas en tendens till att regler förmedlas muntligt. I samtal med informant på skolan framkom att det är först när tillsägning sker som eleven märker att regeln existerar. Informanten anser att en regel uppkommer först när regeln aktualiseras. Detta kan ge en förklaring till att regler inte skrivs ner i den omfattningen som behandlingsavdelningens regler. Ett exempel på detta är regeln om parrelationer. Det är dock viktigt att ha i åtanke att många av de regler vilka presenterades i föregående kapitel även finns i skolverksamheten.

---

⁷⁷Fältanteckningar

⁷⁸Fältanteckningar

10.2.3 Varför finns det regler på institutioner?

Pedagogen Colnerud diskuterar uppkomsten av regler och skriver att de syftar till att organisera verksamheten med fokus inriktat på elevens framtid. Institutionen skapar ett system av normer, regler och rutiner i avsikt att vägleda personalen. Detta system utgör en standardiserad form av styrning vilket sällan tillåter undantag. Utifrån detta system kan olika etiska problem uppstå och dessa kan beskrivas som en balansakt mellan att ta hänsyn till eleven i nuet och uppdraget att fostra och ge behandling med tanke på framtiden. Det kan också handla om en konflikt mellan att tillgodose elevens behov och att uppfylla systemets och kollegornas normer. Det tvång eleven utsätts för måste kunna motiveras i den utövande stunden och gynna eleven på sikt. I och med placering är elevens rättigheter beskurna och regelstyrningen ingår i den socialiseringsprocess som sker på institutionen. Colnerud skriver att konsekvenserna av att samhället övertar individens självbestämmande är att vården måste vara god och att den vägleds av etiska överväganden.⁷⁹

Pedagogen Fritzén skriver att en motivering till användningen av olika regelsystem är att dessa ”skapar den struktur som dessa ungdomar anses ha stort behov av.”⁸⁰ I Ottenblads intervjuer framkommer det att reglerna är nödvändiga men kämpiga. En elev säger;

Första tiden var alla regler kämpigt, jag hade ju aldrig lyssnat på nån, inte ens mina egna föräldrar. I skolan var det disciplin så man fick sköta sig, alla skötte sig. Jag fick hjälp med problem bl.a. för att det var så strukturerat där, man hade gränser som man inte fick bryta och det var väl tack vare det.⁸¹

I likhet med Ottenblad skriver Jönssons i sin studie att personalen på Grönkulla hade uppfattningen att ungdomarna behöver en fast struktur i tillvaron och stabila förebilder. Att skapa olika normer och regler i verksamheten ansågs nödvändigt för att uppnå detta.⁸² På Skogsby ges även en pedagogisk motivering till regelsystem. Enligt muntlig källa syftar regelstyrningen av hemresan till att successivt bygga upp ett förtroende i första hand mellan

---

⁷⁹Colnerud,(1997),sid.20-29, 38-40.

⁸⁰Fritzén Lena,(2001), Det gemensamma projektet - om utredningsarbete på kommunikativa grunder. (red.) *Kommunikativ pedagogik och särskilda ungdomshem*, sid.57-58

⁸¹Ottenblad,(940128), citat sid.32

⁸²Jönsson,(1989),sid.65

förälder och barn men även mellan personal och elev. Eleven ska få förståelse för att det är betydelsefullt och viktigt att bygga upp eller förstärka sin relation till föräldrarna.⁸³

Som avslutning kan även den strikta disciplinen på institutioner ses utifrån ett maktperspektiv. Disciplinen ses som ett medel för att kontrollera en grupp av människor. Kontrollen på Skogsby består av regelsystem vilka förutom den strikta kontrollen syftar till att hjälpa personalen i sitt arbete att bemöta regelöverträdelser och/eller att hjälpa den inskrivne i sin behandlingsprocess. I undersökningen syns det tydligt att många av regelsystemen styrs av personalen. Personalen besitter makten över eleven och har befogenheter vilka kan inskränka på elevens ekonomi, integritet, frihets- och ansvarskänslor.⁸⁴

Men varför är vissa regler nedskrivna medan andra inte är det? Precis som en informant sa; det är först när eleven gör något otillåtet som regeln aktualiseras, det är först då eleven märker var gränssättningen är. Reglerna utformas och förändras till att passa just den grupp av människor vilka befinner i den sociala kontexten.⁸⁵ Detta tycker jag ger en förklaring på varför alla regler inte finns nedskrivna. De regler vilka finns nedskrivna kan betecknas vara grundläggande regler som måste finnas för att verksamheten ska fungera och att eleven ska utvecklas i sin behandling och inlärningsprocess. Jag tänker främst på regler vilka berör klimat i klassrum och avdelning, uppförande och tidsanpassning. Dessa regler kan ses som självklara i de flesta sociala kontexter och på Skogsby framkom att de bevarades levande genom olika former av samtal med elever och i dokument vilka regelbundet fylldes i för att bekräfta eller tillstyrka om eleven har följt dessa regler eller inte.

10.2.3.1 Tillåtna och förbjudna platser

Goffman anser att de intagnas område kan delas in i tre delar; förbjuden mark, bevakningsområden och fria platser. Den första delen, förbjuden mark, handlar om de områden vilka är förbjudna att vistas på. Enligt regler som antagits på en av de manliga klinikerna i Goffmans studie var området bakom den kvinnliga kliniken förbjuden mark att

---

⁸³Fältanteckningar

⁸⁴Fältanteckningar. Jönsson,(1989),sid.36,39-40

⁸⁵Fältanteckningar

vistas på. Denna regel menar Goffman syftar förmodligen till att minska risken för kärleksrelationer mellan man och kvinna. För de flesta patienter vilka är inskrivna på en institution gäller att allt utanför institutionens murar är förbjudet område att vistas på så vida han eller hon inte har tillstånd för detta. Liksom avdelningen är förbjudet område för andra patienter så är många administrativa byggnader förbjudna för samtliga patienter.⁸⁶ Här kan ses en likhet med institutionen, Skogsby. På Skogsby finns inga fysiska murar vilka skärmar av det tillåtna området från det otillåtna men det finns uttalade regler som reglerar var på området det är tillåtet att vistas både ensam och i personalens sällskap. Det visas även tydligt att elever inte får gå in i de administrativa byggnaderna genom att dessa är låsta.

Bevakningsområden är de områden där den inskrivna personen inte behöver någon ursäkt för att vistas. I Goffmans studie refererar han till Elisabeth Hospital, han skriver att det på detta sjukhus innefattar en större del av institutionsbyggnaden.⁸⁷ Resultatet i denna uppsats visar i likhet med Goffmans studie att många av de ytor vilka är tillgängliga för samtliga elever på behandlingsavdelningen samt i skolhuset när den verksamheten pågår kan betecknas som bevakningsområdet. Här får eleven figurera fritt men är hela tiden underkastad personalens auktoritet.

Fria platser benämner Goffman platser där den vanliga övervakningen och restriktionerna är klart reducerade. Personalen känner inte till eller håller sig medvetet borta från dessa platser. Exempel Goffman behandlar är en undangömd toalett, en lång och mörk korridor, en skogsdunge och ett bordtennisbord. Goffman skriver vidare att det huvudsakliga syftet för de fria platserna är att hålla sig borta från personalens auktoritet och bråkig avdelning. Var efter den inskrivne befordrades i avdelningssystemet tenderad den att få tillgång till fria platser som besöktes av människor från allt större områden.⁸⁸ De fria platserna kan liknas vid det tv rum som finns på Skogsby. Tv rummet är beläget en trappa upp och liknar ett loft. Under observationstiden på avdelningen befann sig ett par elever i detta rum under längre stunder men jag såg inte till någon personal i detta rum. Önskade personalen tala med de elever vilka

---

⁸⁶Goffman,(1973),sid.158-170

⁸⁷Goffman,(1973),sid.158-170

⁸⁸Goffman,(1973), sid.158-164

befann sig i rummet ropade de på eleven eller eleverna genom den dörr vilken ledde till loftet. Detta rum kan därmed betecknas en fristad eller en fri plats.

10.2.3.2 Integritet

Goffman skriver att en patient på Elisabeth hospital fick vid inskrivningen lämna ifrån sig ekonomiska tillhörigheter. Patienten fick därefter vid behov en liten reglerad summa pengar från det kontor på sjukhuset som hade hand om patientens pengar. Om patienten önskade en större summa krävdes en officiell ansökan signerad av klinikchefen.⁸⁹ Denna reglering av de ekonomiska tillgångarna kan liknas med det ekonomiska belöningsystem- teckenekonomi som institutionen använder sig av. Detta system kan ses som ett sätt att belöna eleven och motivera den i behandlingsprocessen. Detsamma kan även gälla Elisabeth hospital men det i den sistnämnda verksamheten får en annan utformning i och med att patienterna har andra villkor och erfarenhet från samhället.

Sortimentet i den butik som fanns inom sjukhusområdet i Goffmans studie var begränsat vilket gjorde det omöjligt för patienter att få fatt i varor vilka för dem kan ha varit vanliga inköp innan inskrivningen. Exempel på dessa varor är tändstickor, rakblad, preventivmedel, rusdrycker och vissa konfektionsvaror vilka ansågs ha en för liten efterfrågan på området. På Skogsby finns inga regler vid inköp av varor. Men föremål som rakblad, nålar, mediciner, speglar, hårsprej förvaras i en box oåtkomligt för eleven. Dessa kan vid behov kvitteras ut genom personal och kvitteras in efter användandet. Goffman menar att om inte privata förvaringsplatser är tillåtna är det vanligt att den inskrivne förvarar otillåtna varor i smyg. Att dessa platser blir vanliga och viktiga när de inte tillåts existera beror delvis på att platserna representerar en utvidgning av personligheten och dess självständighet. Detta kan bli ännu viktigare när saker vilka hjälper individen att identifiera sig själv med inför andra blir förlorade. Inlämningen av privata föremål på Skogsby förekom inte i så stor utsträckning som Goffman beskriver det men tendenser kan ses i och med förvaringsboxarnas funktion, även om de dock först och främst syftade till att skydda eleven mot att skada sig själv.⁹⁰

---

⁸⁹Goffman,(1973),sid.177

11. Regelöverträdelser och bestraffningsmetoder

I föregående text redovisades regler som finns på Skogsby. Här presenteras de regelöverträdelser samt hur dessa bemöts och upprätthålls av personalen. Därefter följer en analys på regelöverträdelser och bestraffningsmetoder.

11.1 Regelöverträdelser på Skogsby

De regelöverträdelser vilka visade sig vanliga under observationstiden i skolan var förseningar till lektion, ogjorda läxor, ovårdat språk och ytterkläder på under lektion. Det förekom även att elever gick utanför skolans område, gick själva till och från matsalen, vägrade arbeta med de uppgifter som var planerade och det förekom att elever pussades. Samtliga händelser rapporteras till avdelningen men åtgärderna kan skilja sig åt. Följden av att inte passa tider blev i de fall observationsstudien innefattar reducerad veckopeng. Eleverna har som mål att lära sig passa tider, uppföra sig respektabelt och ta ansvar för sina handlingar, vilket kan vara en förklaring till att detta bemöts med reducerad veckopeng. I de övriga fallen bemöts eleverna med tillsägelser och tillrättavisanden eller att händelsen diskuteras i ett samtal mellan lärare och elev. I situationer där eleven inte kände motivation inför studierna försökte lärarna genom samtal motivera eleven. I en av dessa situationer ville eleven på inga premisser gå in till klassrummet och ta fram sina böcker. Läraren försökte att peppa, motivera och ta reda på vad som var fel. Kompromissen mellan elev och lärare blev att de båda spelade ett ordkunskapsspel i korridoren utanför klassrummet.⁹¹

Vilket tidigare är nämnt i uppsatsen anses förbudet mot parrelationer vara problematiskt att upprätthålla. Under observationstiden i skolan utvecklades en kärleksrelation mellan två elever. En första åtgärd i skolan var att hålla eleverna åtskilda i så stor utsträckning som möjligt, planera in dem i olika undervisningsgrupper och tala om för de berörda eleverna hur personalen ser på situationen och varför det inte är tillåtet. På liknande sätt arbetar behandlingspersonalen på avdelningen när detta uppstår. Om relationen utvecklas blir det

---

⁹⁰Fältanteckningar. Goffman,(1973),sid.177-178

⁹¹Fältanteckningar

aktuellt med ett extra möte där berörda parter träffas tillsammans med psykolog, avdelningspersonal och eventuellt någon från skolan.⁹²

Under observationstiden genomfördes en rymning. Två elever var borta från området i fyra timmar. Hur detta bemöttes på avdelningen ger observationsanteckningarna inte svar på men eleverna uteblev från skolan dagen efter. Detta delvis på grund av extra inplanerade samtal med eleverna.⁹³

11.2 Bemötande av regelöverträdelser på Skogsby

11.2.1 Förebyggande åtgärder

Personalen har rätt att använda vissa förebyggande insatser. Censurering av post och telefonsamtal samt beslagta olämpliga föremål som kan skada eleven eller andra i sin närhet sker om så är behövligt. Oftast sker beslagtagningen av föremål genom att eleven lämnar ifrån sig föremål som speglar, hårsprej, rakhyvel, mediciner, pincetter för att sedan be personalen om dessa vid behov.

Det är dock en skillnad på personalens befogenheter att ta till olika tvångsåtgärder mot eleven vid beteenden och i situationer som upplevs som ett hot mot elevens hälsa eller mot andra i elevens närhet. Detta beroende på om eleven är tvångsplacerad inom LVU eller om den är frivillig placerad enligt SoL. Är eleven placerad enligt LVU 3 § så kallade beteendefall,⁹⁴ har personalen rätt att fysiskt hindra eleven från att rymma från institutionen, och låsa in eller avskilja eleven från den övriga gruppen. Eleven kan vid behov bli inlåst i ett rum tillsammans med personal eller ensam i ett avskiljningsrum.⁹⁵ Personalen har även tillåtelse att låsa vissa delar av behandlingsavdelningen eller hela avdelningen. De elever vilka inte berörs av denna åtgärd får vid behov be personalen att låsa upp dörrar till utrymmen som är berörda.⁹⁶

---

⁹²Fältanteckningar

⁹³Fältanteckningar

⁹⁴Om ungdomen placeras på institution enligt 3 § i LVU betecknas detta som ett beteende fall, individens levnadsätt är i fara för sin hälsa eller sitt liv.

⁹⁵Ett låsbart omöblerat rum med endast en madrass på golvet.

⁹⁶SFS 1990:52, sid.70-72

11.2.2 Samtal, reducerad veckopeng och inställda aktiviteter

Det vanligaste förekommande sättet att hantera regelöverträdelser under observationstiden är att samtala med eleven om det inträffade. I samtalet redogör personalen för sin åsikt om det inträffade och gör eleven medveten om hur personalen ser på händelsen och eleven får chans att ge sin version och förklaring till det inträffande.⁹⁷

Klarar eleven inte av att uppfylla de block som ingår i teckenekonomin kan detta bemötas med reducerad veckopeng, indragna aktiviteter eller indragna hemresor. Det sistnämnda inträffar dock sällan i och med att det anses viktigt för många elever att bygga upp en bra relation till familjen. Däremot är det mer vanligt med reducering av veckopeng och indragna aktiviteter. Under observationsperioden klarade en elev inte av att fullfölja en planerad kvällsaktivitet i början av veckan och fick då den planerade aktiviteten i slutet av veckan indragen. Det inträffade också att elevens obligatoriska ”shoppingdag” blev indragen om eleven misskötte sig.⁹⁸

I och med att skolan ses som en grundläggande verksamhet är den obligatorisk för alla elever vilka är inskrivna i skolan. Vill eller kan inte eleven medverka på grund av sjukdom är det inte tillåtet att medverka på kvällsaktiviteter utanför hemmet. Detta medför att skolan blir viktig och central för eleven.⁹⁹

11.3 Varför förekommer det regelöverträdelser på institutioner?

Goffman menar att de villkor och förutsättningar som råder inom en viss miljö påverkar individen i sitt sätt att agera. Om den inskrivne känner sig kränkt och upplever ett hot mot den fysiska integriteten kan dessa förutsättningar leda till att den intagne blir självupptagen, sätter sig själv i centrum och hittar på historier för att få medlidande och respekt från andra individer vilka befinner sig i samma situation. Den inskrivne personen kan känna att tiden är till spillo, se tiden som ett straff i stället för vård. I dessa situationer är det vanligt med flykttankar, att drömma sig bort från institutionens vardag och medverka i aktiviteter vilka för

---

⁹⁷Fältanteckningar

⁹⁸Fältanteckningar

stunden inte påminner om situation. Dessa tankar kan även verkställas om möjlighet erbjuds och i sådan situation kan brottet ses som något som påverkas av den sociala kontext individen befinner sig i.¹⁰⁰

Goffman och psykologen Levin skriver att utskrivningsångest kan orsaka rymningar och kriminella handlingar om ångesten i dessa situationer inte fångas upp hos de unga. Goffman skriver att ”/.../de som ska frigges blir ofta ångestfyllda och kan ställa till bråk eller förnya sina kontrakt för att slippa komma ut.” Jönsson skriver att ytterligare en orsak till att utagerande handlingar och uppror genomförs är att den unge känner sin integritet hotad och försöker göra motstånd när han utsätts för personalens ”tryck”. Övervakningen och den kontrollen som finns kan upplevas hotfull och personalen kan ha svårt att få den inskrivne att underkasta sig institutionens normer och regler. Den inskrivnes handlingar kan då ses som en konsekvens av personalens ständiga kontroll och övervakning.¹⁰¹ Jönsson skriver vidare att i en institutionsmiljö är psykiska och fysiska konfrontationer vanliga konflikter och situationen kan utgöra en stressfaktor vilken kan påverka den inskrivne i sitt sätt att handla. Ett exempel på sådan situation är hot om våld samt våld. Dessa situationer framkallar psykisk stress som individen kan bära med sig under en längre tid. Detta kan resultera i att klienter känner ångest. Människor reagerar olika i en stressituation men tidigare upplevelser och erfarenheter påverkar individens förmåga att hantera situationen. Konflikter kan därmed vara en betydelsefull och avgörande aspekt när det inträffar regelöverträdelser på institutioner.¹⁰²

11.4 Institutioners bemötande av regelöverträdelser

Fritzén skriver att de flesta av de särskilda ungdomshemmen har ett regelsystem vilket innebär att ungdomen får ta konsekvenserna av sitt handlande. Har ungdomen exempelvis bråkat med någon på avdelningen får den inskrivne en ”innetid”, vilket innebär att den inte får tillåtelse att följa med på planerad aktivitet. I andra fall kan en regelöverträdelse innebära att personen inte får ringa föräldrar eller stanna på rummet i några timmar. Fritzén skriver

---

⁹⁹ Fältanteckningar

¹⁰⁰ Goffman,(1973),sid.55, Claes Levin,(1996), Barnen mellan straff och behandling, (red.)*Vård av ungdomar med sociala problem- en forskningsöversikt*, sid.81

¹⁰¹ Goffman,(1973),sid.56, Jönsson,(1989), sid.71

vidare att mot varje regelöverträdelse har ett fast system av konsekvenser arbetats fram för att underlätta personalens bemötande av dessa.¹⁰³

Pedagogen Fritzell skriver att ungdomshemmen ofta bygger upp en regelstruktur vilken inledningsvis är mycket strikt men efterhand blir friare. Det finns en tro på att ungdomen så småningom kan lära sig att följa friare regler om dessa är lika för alla och mycket tydliga. Fritzell skriver att det även kan vara så att livet på avdelningen ska motsvara familjelivets föreställning om att vara ”snäll” och sanktioner på basis om ”tänk om alla gjorde så”. Fritzell skiljer även på två olika pedagogiska föreställningar vid bemötande av regelöverträdelse, den ena kallas för kontrollmodell och den andra för kommunikativ ansvarsmodell.

Kontrollmodellen innebär att parten med makt utsätter den andra parten för de konsekvenser vilka förväntas leda till framgång. Det kan handla om bestraffningar eller utvecklade förmåner, men grundtanken är att inläring ska ske som följd av tvingande nödvändigheter eller lockade möjligheter i omgivningen. Den kommunikativa ansvarsmodellen innebär att parterna i samtal ska lösa konflikten och att det inte är ett övergripande system som ska leda parterna fram till en lösning.¹⁰⁴

---

¹⁰² Jönsson,(1989),sid.40-41

¹⁰³ Fritzén Lena,(2001), sid. 57-58

¹⁰⁴ Fritzell Christer,(2001), Skola och behandling som pedagogisk kommunikation (red), *Kommunikativ pedagogik och särskilda ungdomshem*,sid.118-120

12. Parrelationer

Ett tema i uppsatsen är parrelationer. Utifrån resultatet och litteraturstudier kan tendenser till osäkerhet skymtas i praktiserandet av regeln gällande parrelationer. I Colneruds undersökning uttalar en behandlingsassistent följande;

Det svåraste arbetet är när en pojke och en flicka blir kära i varandra och man är rädd för att de försöker få sexuella känslor och man ska bryta och övervaka dem, man blir en polis. Svårt att motivera varför man inte får tycka om någon när man är 16 år.¹⁰⁵

Detta dilemma känns igen från observationstiden på Skogsby. Svårigheten blir synlig i personalens bemötande av situationen. Institutionen har en överenskommelse om förbud mot parrelationer och när förbudet överträtts har personalen svårigheter att beivra detta. Här nedan beskrivs min tolkning av elevers utvecklande av parrelationer och lärarnas bemötande av dessa situationer.

Den första parrelation utvecklades i skolans verksamhet och det var framförallt Anna som tog initiativen till utvecklandet av relationen. Det började med att Anna skrev brev till Jonas under en lektion och överlämnade detta på rasten. Eleverna undervisades i olika klassrum och kunde bara träffas på rasten och under den sista lektionen på dagen vilken kallas för fria tiden. Efter några dagar hade relationen utvecklats till närmanden så som att hålla varandra i hand och sitta nära varandra. Efter ytterligare några dagar började de sitta i knä på varandra och lärarna diskuterade hur de skulle bemästra detta och som observant kunde jag konstatera att det inte framkom några direkta åtgärder eller överenskommelser om bemötandet av regeln. Lärarna fortsatte dock som tidigare med att påpeka för eleverna att det var förbjudet att sitta i knä och gränsle över varandra. En åtgärd vilken vidtagits utan vidare diskussion var att lärarna började ha större uppsikt över eleverna, till exempel satt de synliga för eleverna vid raster. Alla incidenter rapporterades via rapportbladet till respektive avdelning. Relationen utvecklades trots elevernas vetskap om förbudet till att innefatta pussar. Anna var under hela relationen mer aktiv än Jonas i sitt sätt att visa kärlek. Under den tiden observationsanteckningarna sträcker sig satt Jonas tyst och tog inga initiativ.¹⁰⁶

---

¹⁰⁵Colnerud,(1997),sid.28.

¹⁰⁶Fältanteckningar

I takt med att relationen utvecklades blev diskussionerna i personalgruppen intensivare. Olika åtgärder diskuterades, en puss till och eleven blir avstängd, inga dörrar som är öppna får stängas av någon elev, de klassrum som det inte är aktivitet i ska vara låsta, förbjudet att släcka ned och fälla ned rullgardiner i klassrummet. Avstängningen ansågs väl hård och orimlig att genomföra men det övriga var åtgärder värda att prövas. Det framkom även att parrelationen brukar uppkomma nästan varje termin.¹⁰⁷

Svårigheten att upprätthålla regeln på Skogsby är tydlig och Jönsson skriver att det i institutioner kan finnas en kluvenhet i hur personalgruppen hanterar parrelationer vilket därmed kan försvåra praktiseringen av regeln. Huruvida det fanns någon kluvenhet på Skogsby angående denna regel ger observationsanteckningarna inte svar på. Men enligt muntlig källa kan konstateras att det även på Skogsby anses svårt att praktisera regeln. ”*Det är svårt att dra gränsen och upprätthålla regeln eftersom det handlar om känslor.*”¹⁰⁸

Under observationstiden såg jag också en parrelation på avdelningen. Under den tiden jag var där satt två elever nära varandra, höll varandra i handen och låg bredvid varandra i en soffa. En av dessa elever, Åsa, gick på institutionens skola och den andra eleven, Kajsa, befann sig på institutionen under dagtid på grund av olika omständigheter med elevens gymnasieskola. Under skoltid hade Åsa svårt att befinna sig inom skolans område vid raster, hon sprang vid ett flertal tillfällen ner till avdelningen där Kajsa befann sig.¹⁰⁹ Jönsson skriver att parrelationer är ett hinder i behandlingen och att relationen kan leda till att paret drar sig undan personalen och de andra ungdomarna på institutionen. Relationen kan även bidra till att ungdomen bryr sig mer om den andra personens problem än sina egna.¹¹⁰

Enligt muntlig källa framkom att parrelationer påverkar elevernas koncentration och utvecklingsprocessen i lärandet. Detta kan även bidra till att andra elever blir berörda och

---

¹⁰⁷Fältanteckningar

¹⁰⁸Fältanteckningar. Jönsson,(1989),sid.186

¹⁰⁹Fältanteckningar

¹¹⁰Jönsson,(1989),sid.185-190

påverkade i sin koncentration. Detta gäller dock inte enbart vid parrelationer utan det kan även bli problematiskt att undervisa två elever vilka har en konfliktrelation.¹¹¹

Jönsson skriver också att en förklaring till förbudet mot parrelationer kan ges utifrån den familjära syn vilken han menar finns på många institutioner. Han skriver att institutionerna vill utveckla familjära förhållanden. Personalen förväntas företräda föräldrarna och vara en vuxen förebild och förhållandet mellan de inskrivna ungdomarna ska likna syskonrelationer. Institutionerna kan utifrån detta synsätt förbjuda parrelationer inom institutionen men tillåta att en ungdom har ett förhållande med någon utanför institutionen. Jönsson skriver också att diffusa regler ofta leder till testningar, den inskrivne har ett stort behov av att veta var gränserna går.¹¹² Denna orsak och den som pedagogen Christina Andersson beskriver, att flickornas sexuella aktiviteter kan vara ett sökande efter värme, trygghet, kontakt och relation, kan vara förklaringar till uppkomsten av parrelationer.¹¹³

Utifrån min uppfattning kan en parallell dras mellan den familjära institutionskulturen och det faktum att eleverna är i tonåren när de blir föremål för en placering. Relationen mellan eleverna kan ses från institutionens sida som förutbestämd, deras mål är att eleverna ska utveckla en syskonrelation till varandra. Detta kan bli konfliktfyllt då eleverna har växt upp i en familj innan placeringen och ser inte medlemmarna inom institutionen som sin familj. Att bli förälskad i tonåren är inget underligt och det förekommer inte bara på institutioner utan det är ett allmängiltigt fenomen. Men institutionens syn på vilka relationer eleverna ska erhålla till varandra och elevernas föreställningar om dessa kan skilja sig åt och utgöra en konflikt.

Avslutningsvis vill jag även belysa Goffmans teori om hur den inskrivne ungdomen kan anpassa sig till en institutionsmiljö. Han skriver att en person kan anpassa sig till en total institution på olika sätt. Han nämner fyra olika kategorier av anpassning. Den första är när den intagne drar sig undan, den andra är när den inskrivne gör sig omedgörlig, den tredje är kolonisering, den unge godtar situationen, och den sista kategorin av anpassning är när den

---

¹¹¹Fältanteckningar. Jönsson,(1989),sid.186,

¹¹²Jönsson,(1989), 187-189.

¹¹³Andersson Christina,(1996),Om struliga flickor beteende och bemötande, (red) *Vård av ungdomar med sociala problem- en forskningsöversikt*, sid.198

intagne spelar den perfekta vårdtagaren.¹¹⁴ Sätts dessa anpassningskategorier i relation till uppkomsten av regelöverträdelser inom Skogsbys verksamhet kan det dras en parallell mellan elevens förmåga att göra sig synlig och motarbeta de förbud och regelsystem som finns och kategorin omedgörlig. I denna kategori testar eleven de regler och förbud som finns och kan upplevas som självupptagen. Ur detta perspektiv kan parrelationer uppfattas som ett försök till att motarbeta personalen och sätta sig själv i centrum.

12.1 Sammanfattning

I detta kapitel har redovisats några aspekter på regelöverträdelserns uppkomst och varför det på många institutioner finns ett förbud mot parrelationer. Förutom att uppkomsten av relationerna kan uppkomma ur en förälskelse kan den också vara en önskan om värme och omtanke samt enligt Goffmans kategorier ett maktspel gentemot personalen. Förbudet mot parrelationer kan variera men den övergripande orsaken innehåller en skyddande aspekt. Relationen kan enligt muntliga källor och tidigare forskningsstudier medföra orosmoment i behandlingsprocessen.

---

¹¹⁴ Goffman,(1973),sid.50-60

13. Diskussion

Den här uppsatsen ger en inblick i institutionernas komplexitet gentemot samhället med avseende på regelstrukturer. Institutionerna avser att uppfylla de syften samhället utanför institutionen inte uppnår. Individerna vilka placeras på institutionerna är placerade enligt lag och vissa är tvångsomhändertagna av samhället. Samhället har utifrån ett samhälligt problem konstruerat en specifik verksamhet. Institutionens syfte är således att genom behandling fostra de inskrivna ungdomarna till goda och rättfärdiga medborgare, är komplext då institutionerna skapar en värld innanför de gränser vilka avskiljer institutionens område med det sociala liv som pågår utanför. Institutionens värld består av en tydlig regelstruktur, vilken inte är lika påtagliga i den sociala kontexten utanför institutionen. Verksamheten kan även ses som isolerande och reducerande av individens självbestämmande och frihet. För att verka i den sociala miljön institutionen erbjuder behöver den inskrivne rätta sig efter de regler och normer som finns och i takt med att ungdomen kan ta mer ansvar ges mer frihet och självbestämmande. Verksamheten består av en tydlig struktur och detta utgör enligt Goffman ett kännetecken för totala institutioner. På Skogsby finns även ett samtalsperspektiv vilket kompletteras av den uteblivna belöningen. Det är viktigt att ha i åtanke att samtal sker innan ytterligare åtgärder vidtas.

Tidigare forskningsstudier visar att regelsystem existerar på institutioner. Frågan är om det inom denna disciplin ingår en behavioristisk vårdideologi och/eller om det anses nödvändigt att bemöta de ungdomar vilka placeras på institutioner med tydliga strukturer för att på bästa sätt kunna hjälpa dem i sin problematik. I Jönssons studie framgår det att regler är centrala i verksamheten. De syftar till att hjälpa personalen i sitt sätt att reglera elevens frihet och valmöjligheter, detta för att elevens ska utvecklas positivt i behandlingsprocessen. Det framgår att eleven är i behov av en tydlig struktur och detta bekräftas även i Ottenblads intervjuundersökning. I hennes studie uppger de intervjuade ungdomarna att institutionens regler till en början var svåra att tillmötesgå men att de efterhand fungerade som ett stöd i deras behandlingsprocess. På Skogsby finns en tydlig struktur av regler som berör alla medlemmar av den sociala kontexten. Personalen upprätthåller reglerna genom att beivra regelöverträdelser medan eleverna skapar regler och förbud genom att bete sig på ett sätt som inte accepteras av personalen.

Resultatet i denna uppsats visar även att regler skapas och formas på olika sätt, vissa existerar genom muntlig tradition medan andra finns nedskrivna. En förklaring till detta kan vara att regler enligt en muntlig källa aktualiseras först när förbudet överträtts och en annan kan vara att vissa regler är så pass grundläggande och viktiga för behandlingsprocessen, välbefinnandet och trivseln att de presenteras skriftligt och diskuteras regelbundet. I det kontrakt som presenteras tidigare i uppsatsen, kapitlet *Regler på Skogsby*, kan konstateras att många regler var fundamentala för trivseln på institutionen. Dessa regler finns teckenekonomin och rapportbladet. Förbud mot rymning och parrelationer kan ses som regler vilka inte diskuterades i vardagen utan förs upp till diskussion när regelöverträdelse skett.

Det system av utebliven belöning vilket tillämpas när eleven inte uppnått teckensystemets regler kan ses både som ett sätt att kontrollera elevens veckopeng och ett sätt att motivera eleven till att följa institutionens regler och normer. Det kan även ses som en kontrollmetod med bestraffning som åtgärd och ett system vilket ger eleven extra belöning om den utvecklas positivt i behandlingsprocessen och rättar sig efter de regler och normer som finns inom institutionen. Om eleven ska bestraffas för sina handlingar eller om den ska få belöning för framstegen är olika sätt att utforma ett belöningsystem på. Skogsby har valt att ge eleven belöning som en följd av hans/hennes positiva utveckling. Belöningen kan vara poäng vilka resulterar i en egen aktivitet, att få veckopeng eller att få använda mobiltelefonen.

Goffmans definition på total institution, de inneslutande tendenserna och den tydliga regelstrukturen kan tydligt ses i detta belöningsystem. Enligt Goffman är ett av de viktigaste kännetecknen för en institutionskultur att den sociala miljön verksamheten befinner sig inom är uppbyggd kring små förmåner. Variationen på förmånerna kan variera men Goffman menar att när dessa finns så tyder det på att det är en institution, det behöver dock inte vara en total institution.¹¹⁵ På Skogsby ses institutionskulturen tydligt i belöningsystemet. Förmånerna, personalens maktposition över eleven och den tydliga regelstrukturen stämmer överens med Goffmans definition av en total institution.

---

¹¹⁵ Goffman,(1973),sid.13-20

Colnerud skriver att institutionen kan ha betydelse för ungdomens utveckling, såsom att bygga upp sin självkänsla och få mer förståelse för sig själv och insikt om hur andra människor tänker och resonerar. På Skogsby ingår dessa mål och riktlinjer i behandlingsprocessen och/eller i lärandeprocessen. Detta bör tyda på att det finns ett behov hos ungdomar som placeras på institutioner att arbeta med ”jaget”, det vill säga att förstärka självuppfattningen, självförtroende och utveckla förmågan att resonera. Men den stora frågan är om institutionsvården utifrån den institutionskultur som denna uppsats behandlar, är det rätta sättet att uppfostera en ungdom till en rättfärdig samhällsmedborgare? Denna fråga ger denna uppsats inte svar på men det är en viktig och intressant fråga att väcka.

13.1 Fortsatt forskning

Under arbetet med uppsatsen upptäcktes att det kan vara en skillnad på hur institutionen behandlar flickor respektive pojkar. Detta ser jag som en intressant infallsvinkel. Det kan även vara intressant att närmare undersöka hur konsekvens- eller samtalspedagogiken fungerar i praktiken och hur dessa utvecklar ungdomen och vilka kunskaper den befast i behandlingsprocessen samt hur ungdomen klar sig i samhället efter tiden på institutionen.

I och med att uppsatsen givit mig kunskaper om institutionskulturen ser jag det mycket spännande att skriva en studie om ungdomars erfarenheter och kunskaper efter det att de har slutfört behandlingstiden. Det kan även vara intressant att undersöka detta tema utifrån ett genusperspektiv.

14. Käll- och litteraturförteckning

14.1 Källor

Fältanteckningar, (030901-030905), (030915-030919), omfattar 40 sidor handskrivet.

Hemreseplan, lokalt dokument, omfattar 1 sida.

Kontrakt, lokalt dokument, omfattar 1 sida.

Lokal skolplan, lokalt dokument,(030829).

Rapportblad, lokalt dokument, omfattar 1sida.

Skolplan med råd och anvisningar för skolverksamheten vid de särskilda ungdomshemmen,(2003).Statens institutionsstyrelse.

Teckenekonomi, lokalt dokument, omfattar 9 sidor.

Undervisningsmetodik för lärare, lokalt dokument,(2002).

För information om den verksamhet statens institutionsstyrelses erbjuder, se: <http://www.stat-inst.se/print.asp?articleID=68>

14.2 Litteratur

Agar Michael H,(1996), *The professional stranger- an informal introduction to ethnography*, United states of America, Academic Press, Inc.

Andersson Christina,(1996), Om struliga flickors beteende och bemötande. *Vård av ungdomar med sociala problem- en forskningsöversikt*. Falköping: Gummessons Tryckeri AB

Bergstrand Bengt Olof,(2003), *Den nya Socialtjänstlagen med lagtexter och kommentarer avseende*. Falköping: Elanders Gummesson AB.

Bjurman, Eva- Lis,(1995), *Barnen på gatan*. Jyväskylä, Finland: Gummerus printing.

Colerud, Gunnel,(1997), *Etiska konflikter inom tvångsvård av ungdomar*, delrapport 1, rapport nummer 3 1997, Västervik: AB Ekblads & Co. SiS

Fritzell Christer,(2002), Skola och behandling som pedagogisk kommunikation. (red) *Kommunikativ pedagogik och särskilda ungdomshem*. Forskningsrapport nr 2, Västervik: Ekblad & co.

Fritzén Lena,(2001), Det gemensamma projektet -om utredningsarbete på kommunikativa grunder. (red) *Kommunikativ pedagogik och särskilda ungdomshem*. Forskningsrapport nr 2, Västervik: Ekblad & co.

Gerrel Per, Jerrer Håkan,(2001), Pedagogik och skola på de särskilda ungdomshemmen- en översikt. (red) *Kommunikativ pedagogik och särskilda ungdomshem*, Forskningsrapport nr 2, Västervik: Ekblad & co.

Goffman, Erving,(1973), *Totala institutioner- fyra essäer om anstaltslivets sociala villkor*. Översättning av Göran Fredriksson, Stockholm: Rabén och Sjögren.

Jönsson, Leif R,(1982), *Makt och motstånd- aspekter på anstaltslivets psykologiska miljö*.(1982:2), delrapport inom projektet: Arbetsmiljö på hem för vård eller boende- studier av arbetsprocess och psykosocial arbetsmiljö på socialtjänstens institutioner för socialt behandlingsarbete med barn, ungdom och familj. Lunds universitet, socialhögskolans forskningsavdelning.

Korpi Sture,(1996), Samhällets insatser för ungdomar, (red) *Vård av ungdomar med sociala problem- en forskningsöversikt*. Falköping: Gummessons Tryckeri AB

Kullberg, Birgitta,(1996), *Etnografi i klassrummet*. Lund, studentlitteratur.

Lundström, Tommy,(1993), *Tvångsomhändertagande av barn- En studie av lagarna, professionerna och praktiken under 1900- talet*. Stockholm: akademisk avhandling för filosofie doktorsexamen, rapport i socialt arbete vid Stockholms universitet- Socialhögskolan.

Ottenblad, Sylvia,(1993), *Några ungdomars upplevelse från en § 12 institutionen*. C- uppsats i psykologi vid institutionen för pedagogik och psykologi, Linköpings universitet.

Sandin Bengt, Sundkvist Maria, (2000), *Grå är all teori, grönt är endast livets friska träd*, David Lund, Hallpojarna och vetenskapen, (red) *Samhällets Linneaner- kartläggning och förståelse i samhällsvetenskapernas historia*. Oskarshamn: Qpress.

SFS 1990:52,(1991), Nordstedts tryckeri, Stockholm.

SiS, Projektgruppen ungdomsvård, Rapport: *Behandling inom slutna ungdomsvård*, Rapport 1998:3.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset,(1992),*Från tukthus till behandlingshem - ett mörkt eller ljus kapitel i socialsverige?* Trelleborg: Skogs boktryckeri AB

Sundkvist, Maria,(1994), *Det vanartade barnet- Mötet mellan barn, föräldrar och Norrköpings barnavårdsnämnd 1003- 1925*. Uppsala: Hjälms förlag.